Масса а мехкашкара пролетараш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областен комитета а Шолжа-гIалан горкома а, Нохч-ГIалгIай АССР-а оргкомитета а Шолжа-гIалан къахьегамхой депутатий Совета а орган

Кхаьра 25 Сентябрь. 1957 шу

№ 26 (2141)

Мах 20 кеп.

Партийни организацей декхар да— ССКП тезисаш вай республикерча берригача къахьегамхошта дIадовзийта

Коммунистически партецара берригача халкъа безам

Революционни болам Россе болалуш сийлахь — воккхача Ленина яздора социализм бахьан хьалхара къувсарий, вIашагIкхеташ логтача Коммунистически партен члений майралахи къонахчулахи:

— Вай долх кхотаеннача кучках шув йисте гIолла бодача, халача новкъа, вIаший кулгаш а лаьца: Вай масса оагIорарахь моастагIаша го бaь да, хIама ца эшшаш масса хана цар еттача цIеракIал гIолла дIадаха дезаш хул вай. Вай вIашагIкхийттад, духхьал моастагIашца къувса воаш раьза а долащ соцам баь.

В. И. Ленина вIашагIъелла Коммунистически парти болхлой классан а берригача къахьегамхой а моастагIащца лелабеча къовсаме, кхаь революцен тIемашка дегIайоагIар, чIоагIлора. Профессиональни революционерий йоккха йоацача отрядах низ кхоача дукхача наьха организаци а хинна, Марксизман - ленинизман ларда тIа адамий общество юхахьалье къувсача цхьауйлаярий — коммунистий чIоагIа союз а хинна дIаэттар вай парти.

ССКП ЦК-а пропаганданa агитацен а отделои ЦК-рча Марксизман - ленинизман Институтои «Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дизарах» язььча, укх деношка араяьннача тезисаш тIа бувц Коммунистически партес кулгал а деш, вай мехкарча халкъаша хьабена турпалерча къовсама а коталоний а никъ.

Теша хала долча паччахьа деспотизман, цо ший хьаштдар леладеча, низаш деча, низ — Iодкъам латтача хьалашка, уж хьалаш бахьан лаьрхIа варгвоаца дукха хатараш хулаш коталонашка а ханна хулача эшаварга а гIолла хьайоагIаш, вай Коммунистически партес, йоах тезисаш тIа, ший доккха гIулакхаш дIахьекхар ше коммунисически цIеча байракха, марксистски-ленински хьехама тешаме хилар, ший халкъа, мехкашта юкъерча болхлой болама, пролетарски интернационализман сий долча принципашта Iалaьмате чIоагIа тешаме ше хилар.

Коммунистически партен кулгалца, къахьегамхой ахархошца цхьоагIо а йолаш, болхлой классо хьаьккхар паччахьа Iаьдала чIоагIало, хIалакъеш йохайир, из, капитализм йохае йолайир, Октябрьски революци котъяьккхар, дунен тIа эггара хьалха социалистически паччахьалкхе хьалъйир. Шовткъа шу да вай мехка Коммунистически парти кулгалдеш йола, вай мехкарча паччахьалкхен, общественни, боахаман, культуран вахара Коммунистически партес кулгал ду Октябрьски коталон хьалхарча деношка а, вай мехка тIехьа тIа хургдолчунна, вай мехкарча халкъий вахар - кхел бахьан исторически бехктокхаме а этта, коммунистий партес сий долаш кхоачаш а дир, кхоачаш а ду ший доккхий декхараш, вай наха коммунизм хьалъяра тIехьа лоаттабеча къовсама идейни кулгалхо а организатор а ше хилара сий дола роль.

Коммунистически партен политико, цо беча берригача практически балхо жопаш тел дегIайоагIаш дIахьалха йодаш латтача вай обществон хила дезаш эттача хиланза даргдоацараштa, миллионаш болча къахьегама наха кортамукъа, дика, сийрда вахар бахьан лоаттабеча къовсаман тIехьарча кертерча хьашташтеи дага доахкараштеи. Цудухьа иштта бIайха а доазув доацаш боккха а ба дулхахцIех йолча шоай Коммунистически партецара безам, техка даьннача цун кулгалах бола кIоарга тешам.

40 шу хьалхагIа, 1917-ча шера сентябрь бетта, июль бетта цIий Iоухаш довнаш хинначул тIехьагIа, контрреволюцес хьаьръяьннача цу деношка, большевикий партена хIамаш йийттача хана, В. И. Ленина берригача дуненна дIахеза, дицлургдоаца дешаш аьлар Коммунистически партех: «Тхо теш цох, тхона гу партен чухь вай заман хьаькъал, сийле, эхь — эздел». Цу дешай дизза бакъхилар чIоагIдир историес хьабенача берригача наькъо, дийнача вахара ма-дарра долча бакъдараша.

Вай заман хьаькъал, сийле, эхь-эздел ше хиларах тарра, машара а къамий доттагIлен а байракх лакхалелаеча вай мехкарча къахьегамхой культура а вахархьал а тоадарна йола доазув доаца торонаш хьайийла йола, саг саго воацаварах мукъа йола, керда, социалистически общество хьалъе кертте а этта, кулгал де дIаэттар Коммунистически парти. Еррига холонаш, ше тохкаш увтта хала ханаш эша а яь, къахетам боацаш моастагIий эша а беш, кIезга тешараши капитулянташи новкъара дIа а боахаш, партес вай халкъ социализман коталон тIа дигад, хIанз коммунизм хьалъеча новкъа дIа а дуг.

Дуккха шерашка зеденначох советски адамаш тийшад Коммунистически партен къахьегамхой хьашташ мара кхы лакхагIа хьашташ ца хиларах а, хIаьта наьха йоакхо мара кхы лоархIамегIа декхар ца хиларах а. Адамий низболча гIонца вай парти хIанз ший XX съезда соцамаш кхоачашдеш я, промышленностьи юрта боахами лакхабаккхара тIехьа, къахьегамхой материальнии культурнии хьал-торо кхы дIахо тоаяра тIехьа къовсам лоаттабеш я. Денгара — денга дегIаух советски адамий политически производственнии активность, шерагIа яржаш латт ялхлагIча пятилеткан план ханал хьалха кхоачашъярах йола социалистически яхь. Партес чакхдаьккхача промышленностени гIишлонаш хьалъяраи управлени эргаяккхаро социалистически производство дегIаяра керда перспективаш хьайийлар.

ГIордаьннача исторически цIайна — Октябра шовзткъа шу дизара накъа Советски мохк бода боахаман культурнии мохк тоабара масса областешка яьхача коталонащца, къахьегамхой хьалторо тоаярца. Вай дуккхача къамий социалистически паччахьалкхен адамашта хов шоай деррига а толамаш вIашагIдийхкар нийсса ленински наькъа тIа гIолла йода Коммунистически парти йолга:

Советски Союза болхлой классо, колхозни ахархоша, интеллигенцес цхьа барт болаш мога а ю хьал а лоаттаю вай партен, цун Центральни Комитетен чухьара а арахьара а политика, цу политиках Советски Даьхен низ чIоагIбара а, цун масса материальни а, культурни а, кхетама а низаш тоадалар, хIаьта деррига дунен тIа машар чIоагIбалара а политика лерхI.

Вай ерригача партес, масса адамаша цхьа барт болаш харцийр партен XX съездо белгалъяьча курса тIера яккха гIийрта, мехка вахара хиланза яргйоацаш йола мероприятеш чакхъяхара духьал хинна Маленкован, Кагановичаи, Молотован, царех дIакхийттача Шепиловаи антипартийни группа. Коммунисташа а, парте боацараша а шоай собранешка эгIазле кхайкайир партийни цхьоагIо йохае гIерташ хиннача фракционерашта, ССКП ЦК июньски Пленумо баьча соцамашта шоаш раьза хилар хьахьийкхар, хIаьта Коммунистически партена шоай безам а кхайкабир.

«Правда» редакцега мехка тайп-тайпарча городашкара а юрташкара а эзараш а, эзараш а письмош уж сийлахь—йоккха большевистски парти хестаеш, цун сийлен гIулакхаш дувцаш, ленински байракхаца коммунизм оттаяра тIехьа къовсам лоаттабергба яхаш, партийни цхьоагIо чIоагIъяра а, партенеи цун Центральни Комитетаи гонахьа кхоатадалара берригa низ дIабала советски адамаш кийча хилар дувцаш.

Тахан «Правдас» язду цхьадола письмош. Къаьнарча питерски болхочо, 1915 шера денз ССКП член волча новкъ. Виноградова язду:

— Адамий историен чу хинна доацча социальни дуIашта юккъе гIолла чакх а доахаш Коммунистически партес коммунизма бовхьамаш къаьгга бIаргагуча таханарча лакхаленаш тIа даьхад вай адамаш. Оаха, партен къаьнарча членаша, бIарга цIи санна лораю партен йохалургйоаца цхьоагIо, цун могIарий кхотаденна овхар. Низ болаш, эшалургйоацаш я вай парти, лоархIалургбоацаш дукха ба цун низ, хIаьта вай берригача адамаша цунах ший кIийле а, ший чIоагIо а, ший хьаькъал дола баьчча а, ший хьехьархо а лерхI.

Ворошиловградерча Октябрьски революцен цIерах йолча завода парте йоацача болхочо новкъ. Москаленкос ший письмон тIа язду:

—ДегаIIозах а доккхал дарах а хьалдуз советски наьха дегаш: Сийлахь—боккхача Октябра 40 шу дузаш йоккхача кердача коталонащца вай мохк накъа бодаш. Са а, мугIарех йолча болхлочун, оаз ма-йодда ала безам ба: Баркал хилда хьона, дулхах-цIех йола Коммунистически парти кортамукъарча вахара укх 40 шера хьа хьаькъал долча кулгала кIал хьа мел даь дикадар бахьан!

Иштта хет, уж уйлаш я беригача советски наьха. Партени халкъеи цхьоагIо— социалистически обществон низкхоачаш хилара, толамашца коммунизм хьалъерг хилара бизза бола тешам ба. Партенеи халкъаи юкъе бохалургбоаца бувзам латтача хана, социализман низашта кхераме дац цхьаккха дуIаш, михаш, коммунизман моастагIий цхьаккха зуламан а аьла-дитта а пропаганда.

Вай мехка социализм хьалъяра шовзткъа шерарча опыто хьахокх ший вовзача баьччан-коммунистий ленински сийлахь-йоккхача партен кульгалца советски халкъо шийна хьалхашка латта исторически декхараш сийленца кхоачашдерг хилар.

20 сентябрера «Правдан»

Сийлахь-боккхача Октябра 40 шу дизара сийна

Кхозза сийлен доска тIа вахав

Нохч-ГIалгIай республика юхаметта оттае, аьнна, советски Iаьдало баьча соцамах укх шера май бетта ше а ший дай а баьхача юрта—Оалкама ваха цIавера ЦIечоев Идига Аьдалгири. ГIетти ха ца а йоаеш, ше цIакхоаччашехь а Орджоникидзе цIерах йолча колхозе дIачу а ваха болх бе волавелар ЦIечоев.

Колхозе дIачуэцача хана колхоза правленес, болх мичахьа бе безам ба хьа?—аьнна шийга хьаттача Аьдалгире жоп делар: «Колхоза правленена бакъахьа хеттача метиге бергба аз болх, аьнна. Цу дийнахь денз колхозе болх бе волавелар 20 шу мара даланза вола къона колхозник—гIалгIа ЦIечоев Аьдалгири.

ХьалхагIа из, хьажкIашта а кхыча культураштa а оасар деш йолча звеной звеньевой а хьожаваь, балха вахийтар. Ший дегI кхо а ца деш хьинарийца беча балхаца белгалваьлар Аьдалгири оасар тIа. Из болх цо тIехдика барах Аьдалгири района сийлен доска тIа вахийтар.

Цул тIехьагIа колхозо силос йолла лармаш доахача балха тIа хьожавир из. Цига а кхычарна дика хьокхам а луш. хьинарийца бир цо болх. Силос дIайолла кIоагаш доахаш а, колхоза хьайбашта Iай даа шортта доакъар хургдолаш силос дIайолларах а шозалагIа района сийлен доска тIа вахийтар.

Хьаэттар ялат чуэца ха. Колхоза правлене соцадир Алханчуртан ара, колхоза ялатий кхаш долча метте эггара лоархIамагIара болх тIа а билла Аьдалгири вахийта, аьнна. ХIанз из колхоза перевалочни хьаттар тIа учетчик а волаш болх беш ва. Цига а тIехдика болх беш хиларах кхозалагIа а сийлен доска тIа вахийтав Аьдалгири.

— Аьдалгирега дIабенна болх тешшаме хургба, — оал хIанз колхозникаша. Мекъал йоацаш, шиъ дегI а низ а ца кходеш цо хьинарийца бу болх бахьан долаш ду ЦIечоевна деш дола из дика тешал.

МоллагIа болх ЦIечоев Аьдалгирега дIабелча а 130—140 процентал чухнахьа боацаш чакхбоакх цо шийга бенна болх. 300-нел совнагIа трудоденош даьхад, цо хIанзалехь а.

Кастта хьатIакхоачаш дола къахьегамхой сийрда деза ди — Сийлахь-боккхача Октябра 40 шу дизар — къахьегама толамашца дездеш ва къона колхозник ЦIечоев Аьдалгири.

А. ПЛИЕВ.

Тезисаш Iомаеш ба

ССКП ЦК-а пропаганданa агитацен а Отделан ССКП ЦК-а чуйоагIача марксизманленинизман Институтои Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дизарга арадаьха тезисаш Iомаеш, керда балха толамаш дахарна кхы а нонагIа дегаш ураэтта ба МагIалбикера нефтяникаш.

Укх шера дIабахача бархI бетта маьхкдаьтта доаккхача балха овсарал планал тIех 6 процент совгI лакхьъеннай.

Маьхк-даьтта даккхарга дIабода мах чухнахьа баккхарца цхьа миллиони ах миллиони сом совгIа пайда баьб паччахьалкхенна МагIалбикерча нефтяникаша.

— Воашта дукха еза вай Даьхе кхы а низ болашагIа хилийтарна, из кхы а йIаьхегIа хилийтарна цхьаккха хIама ца къовсаш къахьегаргда вай. — йоах нефтяникаша.

Дика плакат

Нохч-ГIалгIай издательствос арахийцай Хьадиза — юртарча библиотека а, клубо а беча балхах опыт ювцаш йола плакат. Цу плакато дувц, цу юртарча клуба заведующий волча комсомольца новкъ. Цацаев МасIудаси библиотекан заведующи йолча Исламова Рукъетеи шоаш беча балха планаш вIаший дага а булаш увттаю яхаш. Из дарах чIоагIа гIо хул болх диках барна. Цул совх плакаташ тIа белгалдаьккхад цу юртарча актива гIонца полеводчески бригаде беседаш яр а, къамаьлаш дар а вIашагIтеха хилар, ужжа мо кхыдолча балха хоамаш дар а.

ИСАЕВ.

Гурахьадув ялаташ дIадувш латт

Каргалински района сельхозартела хий деттача лаьтташка гурахьа дувш дола кIаи, мукхи дIадувш латт.

Эггара хьалхагI ялат дIаде йоаленнача «Красный пахарь» яхача сельхозартела къахьегамхой цу культурах 550 гектар дIайийна баьннаб, цунца гурахьа долча ялатий план 47 процент кхоачаш а еш. Менжинскийн цIерах йолча колхозо гурахьа дувча ялатий ах план кхоачашъяьй. Ялат дIаде йолаеннай «40 лет Октября» яха колхоз, Фрунзе цIерах йола колхоз, иштта кхыяраш а. Ерригача районе 1.500 гектара тIа гурахьа дув ялат дIадийна даьннад.

Советски Союзе гIолла

Октябра ханнара вар

Ставропольски край. 1917-ча шера цхьан металлургически завода болхлочун цIагIа ваьв Бурлачко Валентин Григорьевич. Цун вахар-кхел — дуккхача советски наьха, ший берригa низ, шийна хар, ший говзал дукха дезача гIулакхa дIалуш волча, хьаьналча къахьегамхочун вахар-кхел я.

В. Бурлачкос дика чакхъяьккхар юкъера школа; хIаьта цхьа ха яьннача гIолла Советски Арме вахар из. Арме эпсар хилар цох, Коммунистически парте а вахар. Даьхен Сийлахь-боккха тIом йисте баьнначул тIехьагI, запасной эпсар а волаш цIавеча, юрта боахаман механизацени электрофикацени Таганрогерча институте деша вахар из. Институт йисте яьккхачул тIехьах, Григориополисски МТС-е вахийтар из. МТС-е болх беш, Валентина Григорьевича керда, хьалха латташ мел дар хьаллоацар. Боарама аьшка саьрг механически дIа-хьа кхухьача, духхаьал хьажкIиш дIаювча сеялкащца квадратногнездови хьиспе хьажкIиш дIаер шердарна къа хьийгад цо.

1956-ча шера Расшеватски МТС-е кертерча инженерал вахийтар из. Раздельни ялат чуэцара берригa пайда бейза а бейза, Iана тIехьа дув деррига ялаташ цу прогрессивни гIулакхаца чуийделга дIадахьа гIерт из. Касталашха Иркутски областе вохийт из ший опыт СибарегIарча механизаторашта дIаяла:

ХIанз В. Г. Бурлачко болх беш йолча Расшеватски МТС-с хьалхарча моттигех цаI лоац. Толамащца чакхдоах цо юртбоахаман балхаш. МТС-е дика оттадаь да машинашка технически хьажара гIулакх, ремонта балхаш дика дарна тIехь цIенхошта контроль лоаттаю. Механизатораша хаддандза лакхбу шоай балхах боала пайда доагама лоархIаме кхомбу, ахча хьожаду.

Сурта тIехь: Расшеватски МТС-н кертера инженер В. Г. Бурлачко (аьттехьеро) механизатора Е. Д. Лубенцовна указани луш воал.

Керда марка йола сахьаташ

Петродворец. (ТАСС). Петродворцови сахьаташ деш йолча заводо Сийлахь-боккхача Октябра 40-шу дизара сийна тIаийца декхараш тIехдика кхоачаш ду. Центральни секундни стрелка а йолаш дола керда арадаьнна Ленинград яха кулгах доахкача сахьатий марка вIашагIъехкаш йола конвейер болх бе йолаенний. Герметически корпусача йоал цун механизм, хIаьта цу сахьатий 16 кхера а ба. Техкаш дукха ха дIаяхачул тIехьагIа производства болх бе йолаелар: 2.500 керда сахьаташ вIашагIдехкад.

ХIама бIарга ца гуча наха арадаьха кулгах доакха сахьатий эггара хьалхара парти Москве дIаяхийтай. Духхьал цунна лаьрхIа йолча механизмай производство эггар хьалхагIа вай мехка яйзар. «Победа», «Нева» яха сахьаташ вIашагIдохкаш оттаяь план дика кхоачашъю цар. ТIеханахьара куц тайп-тайпарча 10 вариантащца тоаду цар. Шу доладеннача хана денз 32 эзар сахьат планал совгI вIашагI а дехкад.

Кинора керда дараш

„Новаторий бригада“

«Бригада новаторов» яхача кинофильмас дувц, Кировски заводе рационализаторий а изобретателий а вIаши творчески доттагIал долча бригада хьакъехь. Токарь-наладчик вола В. Я. Кесарев ва бригада кертера вар.

Фильма гойташ да укх теххьарча шин решеи ах шереи хIама теда инструменташ яра а, аьшка шолхех пакеташъю пресс яра а кхыдолча гIулакхех, бригада кхерах лаьца.

Политехнически института Iилмахошцара бригада бувзам, хIаьта цу бригадас ше кхийнна хIама Ленинградерча кхыча предприятешка дIа мишта доаржаду а дувц фильмо.

Украина фермашка

Фильмас дувц: 1956 шу чакхдаллалца Советски Украинан хьайбаш леладераши даьхача доаккхийча толамех лаьца. Украинан тайп-тайпарча 30 колхозий хьокхамашца фильмас гойт, колхозникаша хьажкIий а кхы йола доакъарий культураш а доаханна хьувкха боарам мишта лелабу.

Белкови доакъарий деша дикка моттиг еннай фильматIа. Къаьсттача аудиторена лаьрхIа хинна а ца Iеш, юрта бахача дуккхача а наха лаьрхIа да фильм.

Москва селхани тахани

ХIара шера тоалуш хувцалу советски столица. Тоаеш латт цун улицаш, майданаш, магистралаш. Москва тоаяра керттерча планах хьалъеш латт къулбехьара-малхбузехьенги Хорошевски улицайи Ярославски, Ленинградски, Калужски, Варшавски, Дмитровски иштта кхыча шоссеи, Марьина рощи, Новые Черемушки яха моттигеи керда районаш. Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хилалехьа Москве 68 процентал совгI дахчан цIенош дар. Советски Iадал латтача шерашка царех дукхагIа дараш дIа а даьха цар метта хьадаьд дика цIенош. 6-гIча пятилетках столице хьалде дезаш да 11.200.000 квадратни метр цIенош, 200 школа, 25.000 моттиг йола кинотеатраш, 13.000 маьнги чухоша больницаш, 42.000 моттиг йола берий бешамаш, 4 стадион, лувча бассейнаш, тикаш шитта кхыйола культурни-вахара учрежденеш.

СурташтIа: аьрдехьа — иштта яр Дорогомиловскаяи Смоленскаяи бердайистош 1934 шера. Аьттехьа — иштта я Дорогомиловскаяи Смоленскаяи бердайистош 1957 шера. ТАСС фотохроника.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен шовзткъа шу дизарга

(1917—1957)

ССКП ЦК-а пропагандани агитацени Отдела а, ССКП ЦК-а чуйоагIача марксизман-ленинизман Института а тезисаш

(ДIахододар. Долалучунга хьажа № 25 йолча газета тIа)

V. Советски халкъа бьччеи, дог ураувттори толамаш вIашахдехкари—коммунистически партия

19. Сийлахь-йоаккхача Октябрьски социалистически революцен, котъяларо СССР-е толамаш доахаш социализми коммунизми хьалъяра йIаьхийча опыто бакъдеш хьагойт, дерригача дунен исторически декхар капитализм дIаяккхари, керда коммунистически общество болхлой классага - хьалъюлари цун авангардага — Коммунистически партега кулгалдеш йола роль хилар долга.

Дуккхача нахаца хадданза ший айхха бувзам болаш йола, ший мугIарех аьшка цхьоагIо йолаш йола, ший марксистски-ленински теореца низ болаш йола парти йоацаш, халкъахи болхалой классахи хьалхара, деналдолашах, турпалал долчарех ший мугIараш дола, парти шийца ца хилча болхлой класс котйоалалургъяц.

Ленина яь, кхеяь итташ оаьш миллионаш къахьегамхоша шийн сий деш, шийх тешаш, цар оезам шийца болаш, цо доладаьчоа тIехь тIематIа овтта кийча болаш, цун лозунгаш, политика могаеш йола йоаккха парти шоашца ца хилча Россен болхолаштеи ахархоштеи царизм йохае, российски капитализм хIалакъе, болхлой классан диктатура — Советски Iаьдал дакхха а лоаттаде а могарг дацар чурча контрреволюцен, кхыча мехкарча интервентий, империалистически агрессорий къиза атакаш юха а етталургъяцар.

Марксизман-Ленинизман нийсача къулбаца советски халкъ ше лаьрхIача тIаккхувлаш йолча коммунистически парте кулгалца мара СССР-е социалистически общество хьалъюлургъяцар. Дерригача дунен — исторически декхар кхоачашдаро советски халкъ дерригача дунен прогрессивни адамашта хьалха хила дезаш оттадир.

Ленинизмо хьех: уж чакхдаха деза декхараш чолханеи, халагIеи, доккхагIеи мел хул, революционни хувцам кIоаргах мел хул дукхагIа нах вIашагIтоха а, цхьоа болабалийта а цар дог ураоттаде а деза, цар лоIам коталона тIаоерзабе а оеза. Дерригача дунен историн дукхача халкъашта эггара а кIоаргах эггара а хьалха бола революционни хувцам эггара хьалха цо баьдаь Октябрьски социалистически революци масса йолча революцеил тIех я. Болхлой класса керте а йолаш дукха а къахьегамхой сийрдабаха, кхетабе, болабалийта, паргIато яккха общество социалистически ларда тIа яккха эггара а нийсах дола гIулакх бахьан долаш, дерригача халкъа нраз бахьан долаш, коммунизм бахьан долаш тIема тIа лата оига оийзар. Из кхоачаш а дир кхоачаш а ду вай сийлахь йоккхача коммунистий партес.

ДезткъеI иттаIагI шу долалуш Ленина яьхад: «Революционера организаци хьая тхога-оаха Росси къалтIайоакхаргъя» (Соч., 5 том, 435 оагIув). 1917 шера октяьра бетта болхлой — ахархой капитализм йохо парте тIабугача хана. Ленински партен мугIарашка верига а 240.000 майра революционер вар». Советски Союза коммунистически парти бархI миллионага кхоачаш членаши кандидаташи чубоагIаш низболаш политически арми хулаш дегIаенай хIанз.

Мехкашта юкъерча болхлой болама исторически еригача опыташца а дегIабоагIача эрсий болхлой революционни боламцана оагIув билла харц хувгдоацча марксизман идейни ларда тIа хьалъйир Ленина а цун никъ дIакхехьачар а ший кердача таипара йола коммунистически парти. Цунах лаьца 1920 шера Ленина яздаьд: «Европера опыт увттош, хьажарца, доглелхарца шоаш тохкам барца, Iомабарца тIатеIIа лахарца, бакъде хала долча хьинарца, ганза долча революционни турпаллалца, хазанза долча зуламех, Iазашех ах бIаьшера долча историца Россега бокъонца кхаьчар нийсах йола революционни теори — марксизм» (соч. 31, том, оагIув 9).

Паччахьа деспотизман теша хала долча низIоаткъама кIал, лийрхIа вартвоаца зуламаш лайна, сийлен коталонаш яьха, юкъ-юкъе ханна эша а эшаш, ше чакхъйолаш вай сийдолча коммунистически партес дикача гIулакхашца дIагайтар марксиско-ленински Iилманцара хувцалургбоаца тешам, ший халкъацара а мехкашта юкъерча болхлой боламцара а цIена долча пролетарски интернационализман дезача принципашцара ший боарам боацаш тIех бола тешам.

Дерригача дунен тIарча хьалха мел латтачунгара хьаьнал мелдолчунгара, СССР-а болхлошкара, ахархошкара, интеллигенцегара парте бу лоархIам, безам, — партен низий а толамий а хьаст ба. Из безами лоархIами цхьаннена а меттахьара боакхалург бац цхьанна а хана.

Ший бахьан доацаш доцар, революцен эггара а халагI йолча хана, граждански а Даьхен а тIемаш долча хана болхлой а ахархой а дукхагI шоай Коммунистически парти бахар. Ишта дар капитализман духьаларча бирсача тIема тIа баха безаш болча хана, сийлахь-боккха Октябрь тIакхоаччаш. Октябрь бетта 1919 шера граждански тIема эггара а халагI йолча ханашка партийни алхха цхьан кIирах парти юкъе баьхкар 200 эзарга кхоачаш болхлойи ахархойи. Партеген халкъагеи кхаьча IалагIмате доаккха во дар Ленин валар. Цунна жоп луш ленински васкеташ кхоачащде новкъостал де 240 эзар хьалха латта болхлой шоай парти юкъе бейлар. 1942 шера сентябрь бетта денц 1943 шера феврала беттага кхачалца йолча—Сталинграда юхе геттара чIоагIа тIом латтача хана 832 эзар болхалойи ахархойи Коммунистически парте юкъе баьхкар. Эггара социализман гIулакха болча къовсамах халагI йолча ханашка, партени халкъаи юкъерча хадданза болча бувзамо хьайоах: халкъ — ше зийнача, тешача организаторах, баьччах, ший партех —тешаш хилар.

СССР-а социализм хьалъ яра исторически опыто хьех, IалаьмIате дукха духьаленаш, дIаяьхача классай духьал гIертар, кагий буржуазни а буржуазни, а социалистически духьалара тенденцен къаьна оамалаш духьал йолаш социалистически общество хьаяр а дегIа йоалаяр а чIоагIа чолхане процесс хилар.

ТIемашка чIоагIъенна пролетариатан авангард — хьакхашта хьалха хьажа ховш йола, керда общество хьа яра а дегIайоалаяра гIулакха дола законаш Iилмане кхетаде ховш йола коммунистически парти ший хиларо-советски халкъага шийна духьал мел нийсъенна халонаш эшаеш, йоккха коталонаш яха йиш халийтар.

20. Социализми коммунизми хьалъяр халкъа творчество я. Миллионаш болча болхлойи, ахархойи, интеллигенцени хIама хьадеш, хьаде гIерташ дола низаш вай юкъарча, вай дага лаьцача гIулакха цхьан тоатолах тIадохийт коммунистически партес. Ший хьалхарча организацешка гIолла, партенеи халкъанени юкъерча бувзамга гIолла городий а юртий а масса вола къахьегамхо чувоагIа советаш, масса вола болхлои гIулакхера нахи чувоагIа профсоюзаш, ахархойи кустараши чубоагIа коопераци, 20 миллионага кхоачаш вай мехка кагий нахи мехкарийи вIашагIтеха йола комсомол, кхы тайпарча къахьегамхой обществашка, организацешка гIолла партес ший дика Iоадкъам бу советски халкъа вахара масса а оагIонна, боахам а культура а хьалъярна масса оагIонна кулгал ду.

ХIанз социализм яь-яьнна социализмангара коммунизманга довлача хана, вIашагIюетташ кхетабеш дог ураттадеш советски халкъ кердача коталонашка кхувл Коммунистически партес. Советски халкъо хьадеш мелдолчун са а, коммунистически обществон йоаккхо баьчча а я Коммунистический парти. Цудухьа да из лоIамах дале а, лоIамах деце а цхьанна а боахама даькъе коммунистически парте кулгалду роль лаьгIье гIертар коммунизман моастагIашта гIо деш вар волга.

Коммунистически парте наха кулгал дара чIоагIах дола гIулакх-цун идейни организационни цхьоагIо — хилар да. Советски Союза Коммунистически партес ший дуккхача шерашкарча историн чухь даим къовсам лоаттабаьб. цхьоагIо хиларнеи, фракционни марксистски духьаларча тоабашта духьал, парте дисциплина йохое гIийртача, анархизм лелаяьча элементашта духьал.

Марксизманна - ленинизманна хийрача ревизионистски догматически сектантски уйлашца барт ца товш хилар, уж ца ловш хилар бахьан долаш, дерригача дунен — исторически вай мехка социализм яра гIулакха болча къовсама керте отта а, цунна котало яккха а йиш хилар Коммунистически парте. Буржуазни национализм, аьттехь бувлараш (правый уклон), троцкизм, эсеровшина, меньшевизм иштта кхыбараш а парте гуча а баьха бохабир, уж боха ца бича болхлой классага политически Iаьдал доаккхалургмадий, социалистически общество юларг а ма йий аьнна уйлае а езацар. «Россе — яздаьд Ленина — дуккхаза хиннад хила хьалаш, меньшевикаши реформисташи кагийбуржуазни демократаши вай парте юкъе биса хинна баларе хьада дар советски режим йохаргхилар». (Соч. 31 том. оагI. 358).

1920 шера Ленина яздаьд, цIенхоштта дисциплинированни централизованни, къовсамашка болат санна чIоагIъенна парти ца хилча къаьнача традицеян низашта духьал къовсам лоатталургбацар. Партена духьаларча элементаша фракцешта а группашта а мукъа а ле яхаш партен членашта а кулгалхошта а цхьатарра йолча дисциплинанна духьала болча хана партен X съездо партен дисциплина толхош моттиг хилча, фракционность халийтача, парте деш дола бехкаш; партера дIаваккхар, ЦК членаш членалар кондидат воаккхаш а геттара а тIех бехк хилча партера а дIаваккха а йиш йолаш Центральни Комитета бокъолуш йола партини цхьоагIон резолюци йир.

Коммунистически партеси деригача советски халкъои партена духьалрча группа Маленьковеи Кагановичеи Молотовеи царех дIаккхийттача Шепиловеи парти йохае гIийрта фракционни гIулакх — цхьабарт болаш харцахьа лаьрхар. Партен XX съезда наькъа духьал, партеи мехкашта юкъера кхохкамаш лаьгIдара наькъа духьал, партен къахьегамхой таро-хьал лакха даккха мел йолча мероприятешта духьал, аханза дола баьш-лаьтташ ахара духьал, хьайбай продукташ яхара США-и тIехьакхе аьнна болча кхайкама духьал, промышленностан управлени хийца тоаярна духьал кхы йолча чIоагIача мероприятешта духьал яьлар из халкъахи партехи дIахаьда йола партен духьалара группа.

Партена духьалар группа цхьабарт болаш харцъяро, моастагIал долаш йола классаш дIаяхаро, вай мехка социалистически обществон морально-политически цхьоагIо хилар чIоагIдир, из цхьоагIо йолча хана цхьанна а партена духьаларча группа моллагIча байракх кIал из яле а партеи халкъои ший га лоацарг ма дий аьнна хета ца дезилга а чIоагIдир.

Уж тайпа гIалаташ кхы дувла дIахо йодача хана йиш хургйоацаш, И. В. Сталина культ личности яхачоа духьал тIехьарча хана коммунистически гIишлояра гIулакха партена цо даьча доккхача зенна духьал, цунгара дийнача гIалаташта духьал ше оттабаьча къовсама Советски Союза Коммунистически парти юха а яланзар уж гIалаташ харц а дир. Социалистически закон дохара, партини чурча демократи коллективни кулгалдара, ленински принципаш тIера Iера дIатовжар, партини вахара бола ленински боарам толхабара парте хьдда критика йир. Уж кхоачам боацараш дIададахаро вай парти чIоагIйир къахьегамхошта юкъе партеи кхы а лакхйир.

ХIара денна халкъа дуккхача нахацар бувзам, халкъа эшачарна, цун таронна йоакхо яр Коммунистически парте деятельноста лакхагIа дола закон да. Бокъонца халкъа йолча Коммунистически партен халкъа дараш мара кхы хьашташ дац. Цундухьа советски халкъ даим тешаш а хиннад теша а теш ший партех, Iилманца цун хьашташ шоай овлаштIар хьаувттадеш партии из хиларах терра халкъо га а лоац парте политикан. Коммунистически партенни советски халкъаи юкъе йохалургйоацаш йола цхьоагIо я. Из, советски халкъеи партен низа хьаст ба.

Партеи халкъеи цхьоагIо-социалистически обществон низ хилара бакъдола тешал да, кхувш коммунизм толамца хьалъерг хилар тешам ба. Партени халкъан юкъера бувзам боханза болча хана цхьаккха мехех, дуIаех, коммунизман моастагIий бIехача аьл—диттай пропагандах.—кхерам бац социализман низашта. Цундухьа партени халкъа юкъера цхьоагIо ма хулла чIоагIъе еза. Ленинизман керттера хьехам ба — нах Iомабий ца Iеш, наьха кердача вахара творчествон дийнача опыташца Iоамадала деза — яхаш, из дицдаьр дIахо вохавенна вац.

21. Марксистски парти кхыйна хилар, низболаш хилар, дийна халар белгало я вахар дегIадаро хьалха доахаш дола декхараш, революционни теореца практике цунна кхоачащде хар. II Интернационала ревизионисташта, догматикаша укх вай деношкарча ревизионисташта, догматикаша даьрашта тара доацаш, вай заман декхараш кхоачащдара, коммунизм хьалъяра, машар бахьанца, тIема духьал, харцйоацаш, бокъонца йола демократи хьалъяра, наьха ираз а таро тоадарна бола къовсам марксизманца ленинизманца лоаттабеш гойт Советски Союзан коммунистически партес.

Болхлой болама историно хьех, марксизманна тайшаболх баьча партешеи деятелашеи мел лийрхIар дохаш хилар. Марксизмани-ленинизмани тешаме юсаш йола парти, вай ханара чоалхане тIулакхаш, халонаш яр аьнна ца Iеш, ханна аьттув боацаш моттигаш нийслуш яр аьнна, марксизм ленинизманца кхоачаш деш тIехьара а ший моастагIел котъяргья.

Вай ханарча заманца йоагIаш йола марксизм йолаш яц, из хьаннагIчо яь а, хIанзчул тIехьа юха керда хьае езаш я яхаш чIоагIду ревизионисти элементаша. Уж тайпа дола дувцараш, марксизманна гаьнарча кхыдолча хьанташа хьалха а даьхе, марксизм дегIайоалара «йоакхон» кхоллара кIал дувцаш кIезиг а хилац. Вай заман марксизмас доккхий хьокхамаш хиланза дардоаца исторически коталонаш яьхалга историс хьагойт, хIаьта массо а мехкашкарча социализм хьалъяра бокъонца болча къовсамхоша цунахде бокъо а йолаш, доккхал ду. Вай заман Марксизм — из я. Ленина ше дегIа йоала яь, Сийлахь йоаккхача Октябрьски социалистически революцес СССР-е социализм а коммунизм а яра опыто хьежа тоаяь, сийлахь йоккхача китайски революце опыто Iаьдал болхлой классага долча мехкашка социализм яра опыташа тоаяь, — из и ССКП цунца вошал доагIаш капитала Iоаткъамаш империализмани духьала къовсам лоаттабеш йола коммунистически а болхлой а партеши хIараденна дегIа йоалош йола Марксизм.

Марксизм-ленинизм дегIаяра, тоаялара тIех болчарех цхьа хьокхам ба — ССКП XX съезда машара а, СССР-е коммунизм хьальяра а болча къовсама программаш а луш йола материалаши соцамаши. Дерригча дунен тIарча коммунистически а болхлой а боламашта IалаьмIате боккхача лоархIаме да XX съезд соцамаш.

Марксистски теорена чIоагIа хийра я моллагI тайпа яле а догматизм, вахара бакъдарехи процессехи йоаца, теоретически положенеш Iомаярах еш йола практически выводаш, хIана аьлча марксизм даиман бола дегIабоагIа хьехам ба, цунах дийна дада, шелденна догмаш дуларгдац Консерватизмо, керда хьаайтта керда исторически гIулакхаш, керда вахара лоаттам ца бовзаро, бовза безам ца халаро, гIоръяьча вахарца ювзаенна йоацча формулашца хьалхалелхаро, политикан чухь ле лийрхIараш дохаду.

Ленина гуш хиннад вай партех «Вай заман хьакъалли сийи эхьи». Ший Iазапеча царизман духьал, империализман духьал, масса а реакциян тIемий низашта духьал, коммунизм бахьан, халкъа керттера хьашташ бахьан, къахьегача адамий хьашташ бахьан ах бIаь шера ше къовсам лоаттабеш Коммунистически парте хьагойтар ше боаккха кхетам болаш хилар, гаьнна гуш а довзаш а хилар.

Империалистически буржуазе укх тIехьарча шовзткъе итт шера адамаш шозза Iазапеча, хIалак беча тIем тIа оттадаьд, хIанз вай хана цкъа цхьанхьа, тIаккха кхычахьа халкъашта духьал «катий» тIемаш а лоатталу. Советски Союза Коммунистически парте даим хьаккхашта гуча а баьхаб машара моастагIий, тIом болабе гIертачарна духьал адамаш а гIувттадаьд, уж ца бовзийташ царна духьал даьда тайп-тайпара кхоллараш дIа а даьхад. Тахан а ший принципиальни политикаца ССКП-с империалисташа да гIертар машара моастагIий, йоккхача топий паччахьаш, адамий балаехи цIехи дошуви доллараши де Iома бенна бола алхимикаши, адамашта эггара а къизах бола хIалак дар шийца дола атомни а водородни герзашца беча тIема кхерам тIатувсараши гучабоах.

Коммунизман моастагIашта, машареи прогрессаи моастагIашта. демократени паргIатони моастагIашта вай парти еза а езац гоама а я, хIана аьлча из я вай заман доккха бакъдар леладери кхайкадери. Из бахьан долаш дунен халкъашта, къахьегамхошта, масса а мехкашка тоIабаь боахкачарна, масса а континенташкарча прогрессивни масса сага дукха еза парти. Цунца ба из эшаргйоаца цун низ а.

VI. Советски Союза арахьара политикеи адамаша машара тIехьа лоаттабу къовсами

22. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцес паччахьаштеи халкъаштеи юкъерча гIулакхий керда зама хьайийлар. Чухьарча гIулашта санна, арахьарча политика а социалистически паччахьалкхено масса мехкий къахьегамхой хьаштешта тарра долча СССР-а къахьегамхой хьашташца кулгалду. Советски паччахьалкхен арахьарча политикас лерхIар фуд аьлча, машар лоаттабар паччахьалкхенашта юкъера гIулакхаш нийса бокъонаш хиларца, вIаьши лерхIаш хиларца дегIадар, масса а халкъашта юкъера доттагIалеи вIаьши къахьегареи оттар да.

В. И. Ленина язъяь, 1917 шера 8 ноябре хиннача болхлойи салтийи депутатий Советский II Ерригроссийски съезде тIайийца хиннача машарах йолча исторически Декретаца а, кхыметтел, кхайкарал дир советски паччахьалкхено тIом беча паччахьалкхенашка тIом соца а бе, нийса бола демократически машар а оттабе аьнна, хIаьта масса адамашка кхайкир машар IалашIбара гIулакх шоай каралаца аьнна. Цу документех лард хилар Советски паччахьалкхен машара политикана, буржуазни аьладитхоша дувцачоа духьал, шоай кортамукъаленеи шоай лоIамах хиларай къовсам лотабеча адамий машареи хьашташи лорадара масса хана ца хувцалуш лаьттача паччахьалкхен политикана.

Советски паччахьалкхен хьалхара шераш а белгалдаьлар доазон тIа машар IалашIбара къовсам толаме чакхбаларцеи Малхбоален мехкашца нийсача бокъоний гIулакхаш лацарцеи. Паччахьан Россияс лаьца хинна харцахьа договораш доха а даь, Советски паччахьалкхено Азенеи Африканеи мехкаштеи Советски Союзан юкъера баккъонца долча доттагIала ларт дIаеллар. Низ бола индустриальни паччахьалкхе а хинна, Советски Союзо цу мехкашта цар шоай лоIамах хилара лоаттабеча къовсама моральнии политическии гIо дарал совгI шоай лоIамах хилара экономически лард дIайолла а, промышленность хьалъе а, юрта боахам дегIабоалабе а гIо ду.

Социалистически обществе яц тIемаш дезаши, герз кийчдар лакхадаккхар дезаши йола е классаш а, е общественни группаш а. Рузкъа, наьха территореш, е рынкаш каралацара тIаккхувш хилар далац Советски паччахьалкхенах. Кхыметтел 1922 шера апреле хиннача Генуэзски йоккхача паччахьалкхений конференце а Советски Россияс масса мехкаша герз кийчдар лохдара предложений йир. 1927 шера хиннача герз дIадаккхара хьакъехьа конференцен Подготовительни комиссе хьалхара дакъа лоацаш советски Союзо дIакхайкайир массанахьа а, ца товш, дерига герз дIадаккхарах йола проект. Дунен шоллагIа тIом хьалехь халха дIаихаьча шерашка Советски Союз хьдда духьал лаьттай герз кийчдара, Германеи, США-и, Англенеи тIема промышленни монополеш Гитлер герзах кечваь, малхбоалехьа, Советски Союза духьал лалла гIертар гуча а доахаш.

Дунен шоллагIа тIом дIабавнначул тIехьагIа а Советски Союзо ВIашагIкхийттача къамий Организацегара дуккхаз а эйдаьд герз дIадаккхара хьакъехьа а, тIема гIирсеи эскареи кIезигдара хьакъехьа а дола дешаш. ТIеххьарча шерашка, атомнии, тIехьагIо кхы а кхерамегIа дола термоядерни (водородни) герз ара ма даьлле а СССР-а предложени йир дукха адамаш хIалак деш дола герз дIадаккха аьннеи, хIаьта ядерди герз тохкаш лелхийтар соцаде аьннаеи, хIана аьлча, атмосфера цар толха а йондаь, хIаьта кхыметтел хьатIайоагIартйолча тIехьанашта а цунах доккхий зенеш а даргдоландаь.

Сийлахь-воккхача Ленина тайп-тайпара общественно-политически системаш йолча паччахьалкхенаш машарца яхаш хила йиш хилар хьа а хьийкхар. Социалистически паччахьалкхено ший арахьарча политика цу ленински принципца кулгал а деш лелаю. Буржуазни паччахьалкхенаш латарах юха а теха, цо кхайкадир парга машар оттабар, вIаьши махбар — культурни бувзамаш шербар.

Советски Союз масса хана а хиннай машар лоаттабар дезаш долча капиталистически дунен низашца къахьега кийча. Дунен шоллагIа тIом хьалехь цо кхайкадир кхерамзен коллективни система яр, гитлеровски Германи тIом хьоабара лорааяра духьа. ХIаьта Советски Союзо хьийга къа толаме чакхдаьннадеце, цун бехке дар Гитлера кулгашца хьалхара социалистически паччахьалкхе йоахае гIерташ хинна США-ен, Англенеи, Францеиеи реакционни могIарч. Цхьабакъада вIаьши хьагI лелаеча монополистически группай хьашташ лакхдейлар классови хьаштел, хIаьта гитлеровски Германенна хьалхагIа францехеи Англехеи латар бакъахьа хийтар.

Империалистически тIом болччара антифашистски, кортамукъале яккахар тIом хиннача дунен шоллагIча тIемо хьахьийкхар капиталистически социалистически мехкаш цхьан дахарал совгI, тIема гIулакха а цхьан къахьегаш хила йиш хилар.

Бакъда немецки национал-социализм, итальянски фашизм, японски милитаризм йоахаяро дохаданзар боккъонца капиталистически мехкий керттера дола монополистически реакционни низаш. Цу тIемах пайда а ийца, шоай позицеш кхы а дикагIа чIоагI а яь, цу реакционни низаша юхабоаржабаьб Советски Союзан дунен шоллагIа тIом бахьан долаш хьахиннача социалистически мехкаштеи духьал къовсам. США-н кульгалду могIарч, тIема гIулакха лидераш, дипломаташ социалистически мехкашта гонахьа тIема базаш еш, агрессивни тIема блокаш еш, чIоагIа къахьегаш ба; гучаьннай Североатлантически блок малхбузехьа, Багдадски — къулбехьан — малхбоалехьа, азиатски — Азен къулбехьан — малхбоалехьа. ТIема керттера гIулакхаш юха а Малхбузен Германе Iаьдал каралаьцача милитаристашта—реваншисташта караденнад цар. Немецки милитаризма тIема машин юхаметтаоттаеш, американскии, английскии, французскии кулгалдеча могIараша шоай мехкий къаман хьашташта духьал латт, цIерца ловз, керда тIом хьоабар дезаш болча немецки милитаристий эгIазлен реваншистски планаш чакхйовлара гIо а ду.

Европан адамаш, эггара хьалхагIа Малхбузен Германе лоаллаха даха дамаш, цу политикан кхерам ховш да. Европейски мехкий патриотически низаш Европе кхерамзен коллективи система вIашагIйоллара хьакъехьа йола СССР-а предложени хьаллаьцай: цо IалашIбергбар европейски континенте машар а, хIаьта цхьа германски паччахьалкхе вIашагIйоллара нийса никъ а.

Советски Союз, масса социалистически мехкаш масса хана а хиннад, хIанз а да мехкашта юкъера проблемаш машарца къоастаяра тIехьа. СССР-а из бакъдаьд германски дош машарца къоастадара лоаттбеча къовсамца, Астрийца Паччахьалкхен договор дарца, кхыча мехкашка хинна ший тIема базаш дIаяхарца а. Китайски Халкъан Республикаца, машар чIоагIбара адамаша лоаттабеча къовсама кIийленца, Советски Союзо Корее Вьетнамеи империалисташа лоаттабаь тIом соцабар вIаштIехьадаьккхар. Советски Союз хьдда духьалъялар США-с гIо а деш, Египетах латача англо-франкю - израильски империалисташта.

23. ДIадахача шовзткъа шера мехкашта юкъера политика къоастаяра лоархIаме фактор хиннай Советски Союзах. Советски Союза мехкашта юкъера позицеш чIоагIа я, йохалургйоацаш а, хIана аьлча лоархIаме экономически тIемеи низ хиларал совгI, мехкашта юкъерча гIулакхашка советски позици масса хана масса мехкий дуккхача адамий хьашташ белгалдеш хиннай. Иштта, атомни герз дIадаккхара хьакъехьа йола советски предложени адмашта езаш хиларах яь яр, хIаьта цар раьза хинна хьал а лаьцар. Дуккхача адамий миллионаша кулгаш яздаь хиннача атомни герз дIадаккхарах хинна Стокгольмски воззванес хьахьийкхар мел нийса а мел езаш а яр из советски предложени. Адамий хьашташ теркал а даь, Советски Союзо предложени йир атомнии водороднии герз дIа а даккха, хIаьта цун тохкамаш соца а де аьнна. Водородни герза тохкамаш соцадара тIехьа хIанз дерига мехкаш дIалаьцача, боккха Iилманхой юкъе, а болаш, боаржабеннача боламо хьахьокх из советски инициатива нийса хилар а, ханнахьа хилар а.

Советски Союзо машара тIехьа, тайп-тайпара общественни системаш йола паччахьалкхенаш машарца цхьан яхара тIехьа лоаттабу къовсам машар лорабара а, чIоагIбара а адамаша лоаттабеча къовсамца ба, хIана аьлча масса мехкий къахьегамхошта машар беза. герз кийчдар соцадар деза: цо тIема налогаш а дIайоахаргъяр, хIаьта наьха хьал-торо а тоаергъяр. ЧIоагIа бола машар беза адамий доккхагIа долча дакъана, социальни лоаттаме йола башхалоний, политически тешамий, диний теркам а боацаш.

Дуккха адамаш машара тIаккхувш хиларо социалистически а, Европанеи Азенеи машар безаш йола паччахьалкхенаш юкъе йолаш шера «машара зона» вIашагIъеллай, цаIеи ахеи миллиард саг юкъе а воагIаш. Масса а мехкашка хIанзарча хана эггара прогрессивни болча боламех машар безачар болам ба.

Вай хана тIом хиланза баргбоацаш бац. Герз кийчдареи агрессивни тIемаши дезаш долча империалистически реакцен низашта, капиталистически монополешта духьал латт тIема авантюраш вIашагIъехкачарна дирст багайоллара декхар шоашта хьалхашка оттадаь йола паччахьалкхенаши адамаши: царна дезар адамаш кердача тIема яснех, а Iазапах лорадар да. Дунен социалистически система чIоагIъяро, социалистически мехкий машаран политикас, массанахьа болча машар безачар боламо вIашагIдийхкар агрессорий кулгаш, вIаштехьадалийтац керда тIом хьоабар.

Цхьабакъда нагахьа санна империализма низаша керда дунен тIом хьоабойя, царна хьалхашка оттаяргъя еррига капиталистически система йохаергйола адамий дукъале.

VII. Сийлахь-йоккхача Октябрьски революцес адамий исторически хьалаш хувцарах баь хьокхам

24. Октябрьски социалистически революци ялар СССР-а къамий вахаргахьа боккха хьокхам балар дерригача дунен историна адамий исторически хьалаш хувцара.

Октябрьски революцес дунен тIара адамаш кортамукъа дахара болам кердача новкъа баьккхар, дерригача мехкий къахьегамхошта керда низаши, юххера а уж котбарг хиларах тешами, белар, колониальнии шоай лоIамагI доацачеи мехкашка национально - освободительни болам цIаккха ца хиннача тайпара айбир. Октябрьски революцес дерригача адамий дог гIоздаьккхар, цо оттаьча стройс дерригача мехкий къахьегамхой тIа кхача гIерташ дола, хурыдолча вахара сабат гайтар.

Вай хана Октябрьски революце биллача наькъа тIа сийлахь-доккха китай къамий, Европани Азени цхьадолча мехкий къамаши эттад. Китайи кхыча халкъа демократен мехкашкеи социалистически революци котьялар — дунен историе чу 1917 шера Октябрь дIабаьнначул тIехьагIа хиннача юкъе, эггара лоархIамера гIулакх да. Нагахь санна шоллагI дунен тIом хилалехьа социалистически системан дакъа 17 процент дунен дерригача лаьттахи, 9 процент гаргга берригача нахахи, итталагIча даькъага кхаачалца дерригача дунен промышленни продукцехи кхоачаш хиннадале, хIанз социалистически мехкаша дунен дерригача лаьттах 26 процент лаьтта лоац, цу лаьттан дунен мел болча нахах 35 процентага кхаччалца нах бах, хIаьта кхоалагIча даькъага кхачалца дунен тIа арахецача продукцен лу.

Дунен капитализман системах, Советски Союзах дIа а кхийтта единий социалистически лагерь яь, маьхкаш дIакъастаро, социализмагахьа толам а болаш, овлан тIа хийцар социализмани капитализмани юкъера гIулакхаш, цар низаши. Социалистически лагера мехкий хьал лакхиарай цхьоагIо чIоагIъярои кхы а дукхагIа чIоагIъю социлизмани дерригдунен прогрессивни низийи моттиг.

Социализман лагера низ — цу юкъе долхача мехкий хьашташ цхьаIаш хиларахи, идеологии юххера а цар лархIари цаI хиларахи латт. Духхьал цу барт-цхьоагIон ларда тIа тоссаденнад социалистически мехкий нахаи, правительствогеи, марксистско ленински партештеи юкъера, вежараш санна дохаргдоаца хьоашал леладарцеи шоайла вIаший говзал дIа-юха ийярцеи, экономика лелаяра цхьана дIадахьарцеи, вIашии доттагIлен гIо дарцеи белгалдола гIулакхаш. Социалистически мехкашта юкъера цу тайпара гIулакхаш социально-экономически природах закономерно хьахул, капитализман природах капиталистии мехкашта юкъера конкуренции мостагIали хьалдолаш санна. Социалистически мехкашта юкъера дохаргдоаца гIулакхаши хьоашали пролетарски интернационализман принципах латт. Цхьаккха а социалистически паччахьалкхе латта йиш яц цу мехкаша шоай вIаший гIо а деш леладеча доттагIлен гIулакхашта юстара. Из юстара латтар цун хьашташта зене а хургдар, хIана аьлча, социалистически паччахьалкхенаша шоайла вIаший ларттIа экономически политически гIо даро хIара паччахьалкхе дегIа а яйт, хьал лакх а ду, хIаьта кхерам ца хилар Iалаш а ду.

Социалистически паччахьалкхений дезала юкъе эггара йIаьхегIа а, йокха опыт йолаш а, котъяннача социализман паччахьалкхе ше хиларга хьажжа советски союзо, ший интернациональни декхар кхоачаш а деш, кхыча социалистически мехкашта хадданза новкъостал а ду, уж хьал а лоац. Цу паччахьалкхений наха Советски Союза Социализман оплот хилар бIарга а гу, социализман мостагIашта дохалургдоаца дог-уйле а доттагIал а да цар Советски союзаца.

25. Октябрьски революцен опыт творчески Iоамаяро капитализман системах дIаяьннача паччахьалкхенашта социализмага бодача новкъа дIаяхарна новкъостал ду. Доккхача китай-къаман баьчча Мао Цзе-дуна йоах: «Духхьал сийлахь-йоккхача Октябрьски революцен новкъа дIадахар бахьан долаш, китайски халкъо хIанзара котолонаши толамаши даьхар. Китайски халкъо китайски революци яккхара масса за а Октябрьски революцен гIулакхаш дIаходIадахьар а лоархI, цох доккха сий лоархI». Сийлахь-йоккхача Октябрьски революцен шовзткъа шерара опыта Дерригдунен-исторически лоархIам цо социализмага бода никъ билларахи, социализмага долхача дерригача мехкашта мегаргдолаш, юкъара наькъаши, закономерносташ гучадахарахи латт.

1920-ча шера Ленина белгалдаьхад: «...Вайга хIанзалехьа а мегаргъйола дунен юкъерча гIулакхий опыт я, цо опыто биззача хоадамца, цхьайола керттера революцен белгалонаш моттигереи, национально-къаьсттаи, эрсийи лоархIам боацаш, дунен юкъера лоархIам болар хилар хьагойт» (Соч., том 31, огIув. 5).

Социалистически мехкий дегIадара исторически опыто тешал ду социалистически коталон а керда социалистически общество хьаяра а юкъара белгалонаши законаш — лоархIамаши хилар: болхлой классо политически Iаьдал хьадаккхар, пролетариата диктатура оттаяр — марксистески-ленински партес кулгал деш, демократи къахьегамхошта оттаяр: болхлой классан лардацара болча ахархошца а кхы къахьегамхошца а союз чIоагIъяр: цхьацца къамашта бу низ—Iоадкъам дIабаккхар, къамашта юкъе нийса бокъонаш а вежарий доттагIал а оттадар; капиталистически доал дIа а даьккха, производствон кертера средстваш социалистически, общественни доалахьа яхийтар; социализм а коммунизм а хьалъярна, къахьегамхой вахар-хьал тоадарна, лакхдарна тIа лостаяь йола индустри, еррига экономика планаца дегIайолаяр; юрта боахам планаца социалистически ларда тIа баккхар», социалистически паччахьалкхе чIоагIъяр а дегIайоалаяр а, социалистически демократи дегIайоалаяр; социализмо даьккхар арахьарча а чухьарча а моастагIашка доха ца дайташ лорадар; цхьан мехка болхлой классан барт-цхьоагIо социализман а коммунизман а идеяш котъяхарна тIехьа къувсача кхыча мехкий болхлой классаца чIоагIъяр. — пролетарски интернационализм чIоагIъяр.

(ДIахододар 3-ча оагIон тIа да)

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен шовзткъа шу дизарга

(2-ча оагIон дIахододар)

Болхлой классан бе обществон политически кулгало йоацаш, болхлой классан диктатура йоацаш, хулаш-хулаш капитализмах социализм хьахуръя яха реформистски оппортунистически теореш дохадир Октябрьски революцес.

Исторически опыто хьахьокхача бесса, общество социалистически ларда тIа юха хьалъе хиланза яргйоаца кертера торо я: социалистически революци, болхлой классан политически Iаьдал оттадар, цун моллагIча формах яле а пролетариата диктатура оттаяр. Болхлой класса Iаьдал хьадаккхара наькъаш, вахар а боахам а социалистически ларда тIа баккхара темпаш, иштта диктатуран пролетариата формаш а тайп-тайпарча мехкий дегIадахка а къаьст-къаьсттача хьалашка хьежжа-ший эргалонаш йолаш хила йиш хиларал совгIа, ши-ший эргалонаш йолаш хургъя.

Марксизмо-ленинизмо йоах хIара мехка уж эргалонаш хиларо социалистически революцен, социализм а коммунизм а хIалъяра юкъара цхьайола белгалонаш а закономерносташ а дIадахац. Марксизмана-ленинизмана чIоагIа хийра я хIара мехка къаман эргалонаш белгал а йоахаш, социалистически революцен уж юкъара кертера а принципаш ийцйолийтарий уйлаш.

26. Октябрьски революцес 1917-ча шера юхь дIайолаяь адамаш дегIадар а цар вахар-кхела а дерригдунен-исторически керда гIулакх капатализмо хIанз доал деча лаьттан даькъа тIа а ший берригача низаца хоалуш да.

Дунен социалистически система йолаш хиларо, капитализмана хьалхашка социализман гIулакхаш тIех лелаш хиларо капиталистически мехкашка пролетариата низаш цар капитала духьал лелабеча классови къовсама тIехь эйду. Болхлой революционни болам теIабар ше сихдой а, социалистически революцес буржуазни кхераяро цкъаза балха алапи лакхде, балха ха лоацъе иштта цу тайпара дола болхлоша дIадехараш де оттаю из.

ДегIауx болхлой классан вIашагIкхетар а политически кхетам а. Франци а Итали а санна долча капиталистически мехкашка дукхагIа бола организованни болхлой коммунистически партеш хьалкхоабаш ба. Нагахь санна 1917-ча шера Октябрьски революци хулаш. Россера коммунисташ миллиона дилагIча даькъал тIех хинна беце, хIаьта кхыча мехкашка коммунисташта юххе латтарий дукха йоккха йоаца группаш мара хинна еце, хIанз коммунистически партей мугIарашта юкъе 33 миллионал совгIа саг ва. Цо тешал ду къаьстта коммунистически идеяш закономерни дегIадарах, коммунистически болам дегIабарах.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски революцес буржуазни идеологена, болхлой боламачурча оппортунизмана, социал-шовинизмана реакционни национализмана уж йохаеш меттахьа хIама техар. Марксизман-ленинизман байракха кIал эйттаб дукха миллионаш бола къахьегамхой. Капитализман чухь вIашдухьаленаш сихъяларо, реакционни буржуазен позицеш мелъяларо реформистски партей кризис кIоаргйолийт, къахьегамхошта юкъе социал-демократен аьттехьарча лидерий гIулакх мелдолийт. Капитала Iаьдала духьал, машар, демократи, социализм бахьан лоаттабеча къовсаме болхлой классан цхьоагIо лакхлуш я. Болхлой боламачура бохийтаргбоаца торо лу, из торо ца хилча, болхолой классага Iаьдал хьадоккхалургдац.

ХIанз, социалистически мехкий низ кхоача лагерь хьахинначул тIехьагIа, империализман колониальни система йохача хана, буржуазнии мелкобуржуазнии партеша де отадаьраш дохача хана, дукхача капиталистически мехкашка ахархой а дуккха нах а болхлой классана гонахьа вIашагIкхета дика торонаш хьахиннай. Реакценеи фашизманеи духьаларча къовсамо, дуккха а мехкашка демократически низий цхьоагIон опыт дIахьош хиларо хьахьокх болхлой класс керте латташ болча вай ханарча шерра яьржача демократически боламан Iалаьмате йоккхий торонаш.

Цхьабакъда, империализм, цун идеологаш, политикаш, журналисташ, цун ерригa а пропагандистски аппарат марксизман-ленинизманан, социализмана, Iилма неи общественно-экономически системаи духьал лоаттабу шоай болх соца ца барал совгI чIоагIбеш, я. Коммунистически болама духьал латташ долча реакцен низий идеологически диверсеш тIеххьарча хана иштта цIи йолча «къаман коммунизма» идейкаш йоаржаеш я, коммунистически партена тайп-тайпара ревизионистски духьаленаш еш я.

Ревизионизм хьалхарча хана мо хIанз а мехкашта юкъе йоаржаенна я. Ший социальни чулоацамах из я буржуазес болхлой класса цхьадолча даькъа Iоткъам а низ а барах хьахинна, хIаьта хIанзарча хана аьттехьарча социалистий буржуазни, реформистски идеологес дог гийшша боацача коммунисташта Iоаткъам барах.

МалагIа белгалонаш йолаш я хIанзара ревизонизм?

Из эггара хьалха дукхагIа а кIезигагIа а марксизма лардаш харц йир да, производствон средствашта деш дола капиталистически доал юкъарлено доаддарца хувца ца дар да, пролетариата диктатура тIа ца эцар да, социалистически революцеи социализм а коммунизм а хьалъяраи болхлой классо а, марксистско-ленински партес а керттера кулгалдар тIа ца эцар да, хIаьта буржуазни демократизма оагIонгахьа ластар да. Венгре Имре Надь къаьстта из ревизионизма оагIо гучайоахаш вар, хIаьта цудухьа боккъонца социализма гIулакхацара дIа а къаьстар из.

Вай ханара ревизионизм белгалъю пролетарски интернационализма принципашта тIера валарца социалистически лагера цхьоагIо йохае гIертарца, националистически позицешта тIа латтарца. Ревизионизмо харцъю капитализмагара социализмага валара цхьайола керттера белгаленш а, законаш а. Даллесеи кхыболча империализма идеологашеи араяьккха «къаман коммунизма лозунг социалистически мехкий доттагIал дохадар, ужаш вIаши духьал, къаьстта Советски Союза духьал оттаяр лерхIаш я. Цу мехкашта юкъерча буржуазен уйлас лерхIар туча да: из гIерт социализман дунен системан низ мел а баь, капитализма мехкашта юкъера позицеш чIоагIъе.

Коммунистически а болхлой а партеш хIанзарча ревизионизма зене болча Iоткъама духьал къовсам лоаттабеш я.

27. Къамашта юкъе нийсхо ца хилар боккъонца дохадаьча Советски Союза хьокхамо, Советски Малхбоален республикаш тоаяларо дог ураоттадаьд колониальнии шоай лоIамах доацачен мехкий адамий шоашта кортамукъаъле яккхара цар лоаттабеча къовсама. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцес империализма колониаальнии система йизза кризис йолайир, Азенеи Африканеи адамаш мукъадахара исторически никъ хьабиллар, хIаьта Малхбоален мехкашка шоай лоIамах йола паччахьалкхенаш хьалъе а, къаман бокъонаш чIоагIъе а йиш хилар хьахьийкхар.

Фашистски агрессораш бохабарцеи мехкашта юкъерча реакцен низаш мелбарцеи чакхбаьннача дунен шоллагIча тIемал тIехьагIа колониальни систeман кризис кхы а чIоагIагIа ирьелар. хIаьта из капиталистически низ — Iоткъама эхьдоаца система лакхбаьннача адамий къаманкортамукъален къовсамо йохаеш а латт. Колониальни система йохара лоархIаме хьокхам ба сийлахь-доккхача китайски халкъо империалистически чухьара феодальнии реакци эшаяр, хIаьта Китайски Халкъан Республика вIашагIйоллар а. Цхьа миллиарди кхобIаь миллиони саг совгI, вешта аьлча дунен тIа бахача нахах ах дакъа, кортамукъа довларо, Китай, Инди, Индонези, Бирма, Египет Сири мо шоай лоIамах йола паччахьалкхенаш хьахиларо хьахьокх Ленина йийца деррига-дунен историен период, шоай вахарах гIулакхаш шоаша къестадеш, хIаьта масса а адамий вахара гIулакхаш къоастадара активни дакъа а лувцаш долча Малхбоален къамий бокъонаш лакхъялара период йолаеннилга.

Колониальни система йохар соцаде гIерташ империалистически паччахьалкхенаш тайп-тайпарча гIулакхашца хьега къа — Азенеи Африкенеи кортамукъале езача адамашта духьал колониальни тIемаш хьоадаргара даьнна экономически тIемеи «новкъостла» байракхаца шоай лоIамах йолча паччахьалкхений чухьарча гIулакхашта юкъе гIортарга кхаччалца— историен болам соцабулургболаш дац, хIаьта колониальни порядкаш йоханзаярг а йоацаш йохаш латтачара юхатоха могаргдолаш а дац.

Къамаш шоай лоIамах хилара хьакъохьа йола ленински принцип тешшаме лораеш йола Советски Союзеи, кхыдола социалистически паччахьалкхенаши хиларо дикка аттагIча лагIа тIа боах низ— Iоткъама кIал латтача халкъий шоай къаман кортамукъаленна тIехьа, колониализма духьал лоаттабу къовсам. Кортамукъача наькъа тIа а даьнна селханарча колонийи ах-колонийи адамаш Советски Союзеи кхыдолча социалистически мехкийи тIехьатохаргдоацача гIонга сатуьвса йиш йолаш да шоай экономически политически шоай лоIамах хилар чIоагIдара лоаттабеча къовсама а, империалистически заговораштеи авантюраштеи духьал лоаттабеча къовсама а.

* * *

ХIара шу массаза доал лакхлуш латт, адамашта керда сийрда никъ хьабийлача, социальни а национальни а кортамукъа балара къовсама байракх айяьча Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен дунен мехкашта юкъера лоар хIам.

ХIанз теоретически хьахьекха ца Iеш, харцде йиш йоацаш вахаро ше бакъдаьд буржуазни идеологаша яьхача тайпара социалистически революци «эрсий эксперимент» хинна ца Iелга. Бакъ хулаш латт вайна ховш Ленина аьнна дешаш: «Вай Советий социалистически республика дунен тIарча социализман сердало хинна, къахьегача берригача наха хьокхам луш чIоагIа латтаргья» (Соч., 26 том, 429 оагI.).

Дузаш латтача шовзткъа шера хиннача гIулакхаша бакъдаь хьахьокх, кхы дIахо даха никъ боацача капитализмо дига адамаш наькъ тIадахеи, хIанз йолча замах де дезаш адамашта хьалашка хьаэтта социальни гIулакхаш цеи могаргдолаш общество социалистически лард тIа яккхар мара ца хилар.

Социализмо мара хулийтаргьяц, производительни низаш шерра дегIадахкийта, экономически кризисаши, наха бе болх ца хилари, къахьегамхой къели дIаяккха, эггара чIоагIагIа хIама хIалакдеш долча, кердача тIемай кхерам дIабаккха адамашта чIоагIа бола машар оттабе торо. Социализмо и коммунизмои мара хьабеллыц адамашта Iилами техникаи. литературеи искусствои доазув доацаш дегIадаи массайолча оагIонтахьара саг ше дегIаваи торо.

XX-гIа бIаь шу юкъе кхаьчача хана къаьгга хьагучаяьлар социалистически капиталистически системаш дIахо дегIаяра торонаш. Цхьан хана шийна хьалхагIа хиннача системашца нийсйича царел хьалха хинна капиталистически система ше дикагIа хулаш дегIаяра наькъ тIех яьнна дукха ха я. ХIанз йола капитализм леш латташ, йохкалуш латташ капитализм я: цун вахара ден сердал яйний, соцалургйоацаш дIаяларна наькъ тIа йода из. Иштта доацаш къона, вахара низех йизза йола социализман система ма-могга лакхлучеи хозлуш дегIайоатIачеи наьк тIа йода. ХIара шу, хIара лхи шу массаза дала керда, социалистически мел дар низ боллаш хьалха дувлалга кхы а чIоагIагIеи тешамегIеи хургда.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дизара цIай дезде кийчлуш болхлой класси, колхозий ахархойи, советски интеллигенции шоай Коммунистически партенеи Советски паччахьалкхенеи гонахьа кхоталуш а ба, хIаьта из белгалдаьнна лоархIаме дола шу дизар, боахамеи культурани массайолча участкашка керда толамаш доахаш, советски общество коммунизмага дахарна болча сийлен болама накъа тIа керда коталонаш яхарца дездергда.

Хь. МУТАЛИЕВ

БИРСА ДИ

(ДIахододар)

IV.

Из ахкан дIайха ди
Делкъера дийрзаьча,
Боккхача кхоллам чухь
Из сатем эттача
Цу хана-замалахь,
Шолжа цу атагIа
Оарснакъий Iам чу
Болата дIандарга
Из боага пхо бежар,
Из кIоарга Iам,
Цицха даь айбеш.
Кхайканза тIабаьхка
Деникина уж бIехой
Машаре яхача
Эккажхой цу юрта
Шоай йоккхий уж топаш,
ТIа-тIа а сихлуш,
Чуетта ма баьлар,
Бераш, истий чувхош,
Маьрша баха дапахь,
Къелалца ва къувсаш,
Цу лоаман къонгаша
Шоашта даьча цIеной
Уж тховнаш чудетташ.
Тамашийна йолча
Цу топий ловзарга
Баланза шоаш болча
Юртарча кIанташта,
Латача котдовле
Тамаш я-кха аьнна,
Шекалон из уйла
Оттилга тарлора.
Цхьабакъда, къел Iувшаш,
ВорххIе а даьх денз хьа
Мукъале ца кхоачаш,
Баьхача цу кIантий
Лоале латта йиш яцар.
Из моастагI унзар вац,
Барт болаш нах хуле,
Цу кIантий депашка
Гоамал йоагаш яле.

ТIехь-тIехьагI дукхагIа
ДIа гаьна ва ювлаш,
ДIаудаш мо хетар
Яккха дага лерхIа юрт.
Барт тайна латача
Майрача юртахой
Цу дулха ноакхоех
Болата карт хилар.
Машина цу наькъал
ТIехьашка шоаш къовсаш,
Деникина бIехоша
Садаккха йиш йоацаш
Сиха текхаяьраш
Гора отто лийрхIаьча
Юртара гулъяь
ТIолх-пахашк яцар.
Цар текхо ма дийзар
Лийгаьча шоай бIехой
Шелденна уж дакъий.
Хиннараш, дайнараш
Дувца мотт боацча
Наьсара цу гел чу,
Буза малх теш болаш,
Кхоккха эрш ца кхоачаш,
Уж дукха бадийсар.
Сийрдача бIаьстанах
Из шийла Iа санна,
Бирсача цу дийнахь
КIанташа эшаваь,
Деникин ма ведар,
Йовсаро ше санна,
ЦIог во чусоттаяь.
Доастама веддача
Даьрача моастагIчоа
ТIехьара тIаетташ
Чакхдаьлар бирса ди.
Из бирса ди дага
Ткъо шу хьалха аьннар
ХIанз тахан юха а
Кердадоаккхард вай:
«Яц са юрта со ца кхоачаш
Цхьаккха бечо, цхьаккха карт...
Ер я ворхIар волаш, йоагаш.
Са дог унзардаьха юрт.
Ер я тIакъесталагIча шера
«Из шу вейна дага хурд»
Султиг къонгий кашмий ара
Майра кIантий лийта юрт.
Човнаш яьхай са юрт бахьан
Юхь тIа кIай чеш даьннача,
Тахне бахьан вайгар тахан
МагIабаьрче йоагIачо.

V.

Наьсара цу гел чу
Сийна лаьтта Iаьрждеш
МоастагI эттав аьлча,
Йоккхийча топий пхорч
Юрта лепа даьлча,
Эккажхой барт хилар,
Болат мо чIогIбенна,
МоастагIчоа тIабаьржар.
Топ йолчо топ эллар,
ГIап юкъагI хьоарчайир,
Топ йоацчо, ца къовсаш
Бел-бахьа бе ийцар,
Оасар деш воаллачо,
ЦIа вада ца кхевеш,
Цел юкъе ший баьккхар.
ГIарх эттар цу сарахь
Наьсара цу гел чу.
Булкъаша совсабаь,
Хоарцонна хьийлхача
Деникина кIиллошта
Болата пен хилар
Са юртахой бартах;
Листта детталуча
Целаша, белаша
Дахчан тополгаш тарйир
Йоккхийча шоай топех.
Деникина эпцаргий
БIаргашка диллача,
Гарга уллаш хетар
Яккха лерхIа юрт.
Бакъда, болабенна,
ДIаэтта тIом баьлча,
ГIа хьалха баккханзар
КIиллой цу эскаро.

Моаршал хилда, ка ца агаш,
Окопа чу ваьгIачоа,
Берий, истий дог ца кхардаш,
Са юрт бахьан лийтаьчоа!
Сийле хийла, доастам
боацаш,
Моарой дегаш иьдаьрий,
Моарош тIем тIа накъа
боахаш,
Нуврий лийташ лийцаьрий!
ЦIаккха сийле ма йожийла
ТIема посте лийгаьрий, —
Истий, бераш дуташ гIийла,
КIайчар карах байнарий.
Сийлен фос я, йохаргйоацаш,
Дaьша вайна йитаь фос,
Даьхе яхаш цIи а йолаш, —
Маьлха санна леп цун бос.
Са юртара соца даьраш,
Тахан къона долаш шоаш,
Даьй баларо ходдаь шераш,
Керза ма доадолда оаш!

Предприятеша толаме балха лоархIаме дола гIуланхаш дара

Республикан мехкдаьттан промышленностен предприятей коллективни договораш (хьалхарча ах шера), кхочашдарга хьажар чакхдаьннад. Из дIадихьар профкомитетий комиссеси профсоюзни активои, цул тIехьагIа цехий а, участкий а собранешка, юкъара собранешка, конференцешка а дийца а дийцар. Цо хьахьийкхар Нефтяникий политически а производственни а активность лакхаяьналга а, хIаьта Сийлахь боккхача Октябран 40 шу дизара сийна цар къахьегама коталонаш яьхалла а. Цунах тешал ду, масала, мехкдаьттан промышленностен дукхагIа йолча предприятеша производственни план кхочашъяро.

ТIех дика балхаш чакхдаьхад н.н. Шамардина, Крусинскийс, Донскова, Чернобаева, Хайрулина кхыбараша а кулгал деча бригадаша а участкаша а. Дуккха йоалаяьй балхэ юкъе коллективни договораша лаьрхIа хинна организационни - технически мероприятеш. Масала, «Старогрознефть» яхача мехкдаьттан промыслай управлене чакхъяьннай автоматизаци а телемеханизаци а. «Октябрьнефть» яхача бурув деттача конторан масса а бригадаша сихача методашца детт бурув. Балха юкъе пайда эцаш я дуккха рационализаторски предложенеш цар пайда пхи миллион сомал тIехбаьннаб.

Хьокхаме вIаший гIулакхаш леладу «Старогрознефть» яхача промысела профкомитетеи администрацеси. Профсоюзни организацес (комитета председатель новкъ. Тамаев) колдоговор кхоачашдара хадданза контроль лоаттаю, социалистически яхьа кулгал ду, организационно-технически мероприятеш балха юкъе йоалаярга хьеж, балха кхоачамбоацараш гучадоах, хIаьта уж дIадахара гIулакхаш белгалду. Укхаза хан-ханнахьа хул производственни совешанеш, хьалхале лелаеча нефтяникий говзал йоаржаю. Промысела коллективо планаца лаьрхIача 79 мероприятей меттел 100 мероприятий кхоачашъяьй, хIаьта мехкдаьтта даккхар эзар тонна гаргга совгI а даьккхад.

Цхьабакъда, мехкадаьттан промышленностен цхьайолча предприятеша колдоговора декхараш кхоачашдац. «Правобережное» яхача мехкдаьттан промыслай управлене, масала, во вIашагIъеллай социалистически яхь. Къахьегам лорабаран кхерамах лоравалара техникаи лаьрхIа долча ахчах пайда ца эцара саготдеш яц профсоюзни комитет. Нохч-гIалгIай совнархоза мехкдаьтта доаккхачеи газовойи промышленностен управлене машиннаькъан транспортни конторе къахьегам лорабара кхерамах лоравалара техникаи лаьрхIача ахчах 0,7 процент мара пайда эцац. Цун тарра гIулакхаш да нефтемаслозаводе а автобазе а. Мехкдаьттан промышленностен ерригa предприятеш лаьрхIача къахьегам лорабара хьожадаьча ахчах 13 протент мара пайда ийца бац.

Болхлой собранешка а конференцешка а нефтяникаша дийцар дуккхача производственни участкашка культура лоха хилар, цхьаболча боахама кулгалхоша болхлой къахьегама а вахара а йокхо ца яр а.

Колдоговораш кхоачашдара хьожаш гучадаьннача кхоачамбоацараша хьахьийкхар цхьаболча боахаман а профсоюзни а кулгалхоша договорни декхараш кхоачашдара йоакхо ца яьлга. Хаьдда тоабе беза организаторски болх, коллективни договора хIара пункт кхоачашъяра оперативни контроль лоаттае еза. Цо вIашгIехадоаккхаргда октябра 40-гIча шера сийна йоккха коталонаш яха.

М. ЗАИКИН,

Нефтяникий профсоюза къилбаседа — Кавказски территориальни комитета инструктор.

План ханал хьалха кхоачашъяьй

Шо-шоаш ба-болча метте, ерригача Советски Союзе а санна, къаьстта дика къахьегаш ба укх деношка вай республикера болхлой, колхозникаш, Сийлахь йоккхача Октябрьски социалистически революци хинна 40 шу дузача денга доккхийча производственни толамашца баха гIерташ. Денгара денга дукхагIа хул шоай балха планаш кхоачаш а тIехкхоачаш а яь заводаш, колхозаш, нефтепромыслаш, предприятеш.

Нохч-гIалгIай совнархоза чуйоагIаш йолча кхачан хIамаш еча промышленноста управленен предприятеша, Сийлахь - боккхача Октябра сийна шерра социалистически яхь а оттаяь ханал хьалха кхоачашъяьй продукци арахецарна ийе бетта лаьрхIа планаш.

Кхачан продукташца къахьегамхой Iалашбарна, кхачан продукташ дукхагIа арахецарна хьалха латташ я даьтта доаккхача завода, чхьагIари коньяки доаккхача, дулхах тайп-тайпара кхачан хIамаш еча комбината, минеральни хиш доахача завода коллективаш. Дулхи шуреи кийчъяра а къахьегамхошка из йохкара а ийс бетта лаьрхIа йола план дуккха а тIехкхоачашъяьй.

Сийлахь - доккхача дезача денга керда толамаш доахаш ба вай республикера кхачан промышленноста болхлой.

К. ХАСИЕВ.

Писатела Островске дикагIа вола доттагI

Массанена дика йовз писатела — къовсамхочун Островски Николая цIи. «Мишта чIоагIлора болат», «ДуIо баьраш» яхача цун произведенех вай советски кагийрхой истола тIара книжкаш хиннад. Цар кхайкарал ду кагирхошка Даьхе езаш хила, майра, къонахчул долаш хила, Даьхен духьа шоаш кхо ца деш къахьега яхаш. Писатела дикагIа болча доттагIех ва вай республикан къаьнара большевик Хрисанф Павлович Чернокозов. Укх лохе язду новк. Чернокозовеи Островски Николай вIашагIбеттабаларий хьакъехьа.

* * *

Сочински санаторе цхьан палате Островски Николайна юхxe уллар къаьнара большевик Хрисанф Павлович Чернокозов. Уж кастта вIаши бовзабелар, царех доттагIий а хилар. Островске сутара хаттарашта жопаш телаш, Хрисанф Павловича дийцар цунна Коммунистически парти хьа мишта хиннай а чIоагI мишта еннай а. Чернокозов ше а хиннав паччахьа хана къайлахьарча большевистски организацешка болх беш, 1905 шера хиннача революцеца дакъа лоацаш, болхлошта юкъе «Правда» доаржадеш. Дуккхаза хиннав из набахташка а. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революци котъяьнначул тIехьагIа Советски Iаьдала хьалхарча органашка болх беш вар из.

Островски Николайс чIоагIа доттагIал лаьцар ше мо халла гIажамашца мара дIаюха вала ца могача кердача новкъостаца.

— Сагот ма де, вокха саг, — оалар Николай Алексеевич Островскес. — Вай-м вай партена а Советски Iаьдала а кхы а накъадаргда.

Цу санаторе шийна дарба деш яр къаьнара партен член Александра Алексеевна Жигирева. Хрисанф Павловича дIадийцар цунна ший къонача доттагIчун вахар. Жигирева чIоагIа цецъяьлар зIамигача сага—коммуниста хала вахаркхел а, цун турпален низ а, оамалаш а шийна ейзача.

«Мишта чIоагIлора болат» яхача ший романа тIа Н. Островскес из эпизод иштта язъяьй.

— «Ер вий из хьа новкъост? — аьнна Чернокозовга шорттига хаьтта а хаьтта, Жигиреваc корта лостабир Корчагин чувагIача коляскан оагIонгахьа.

Чернокозов газета тIера ваьлар, цун юхьмараж цIаьхха сирдаьлар.

— ХIа-а, из Корчагин ва. Хьона, Шура, вовза веза из. Лазаро цунна чархашта юкъе гIажамаш ехкай, амма из зIамига саг вайна низкъалча моттигашка накъавартвар. Эггара хьалхарча комсомольцех ва из. Лоацца аьлча, вай цунна гIо дойя, — аз из лаьрхIа а лаьрхIад, — из кхы а къахьегаш хургва...

Иштта болабелар уж вIаши бовза. ХIаьта хацар Павлана Жигиреваи Чернокозови беза нах хургболга а, хIаьта цунга хьежаш хиннача хала лазар долча хана цун эггара хьалхара новкъостий хургболга а».

Писателаша Н. Венгровсеи М. Эфросси Н. А. Островскех долча шоай биографически повеста тIа язду:

«ЦхьоалатIча октябре сайра тIехьаяхача хана Островске цIагIа телефона гургал хезар. Екатерина Алексеевнас — писатела йишас трубка хьал а, ийца ший веший лерга тIа оттайир. Островскега телефона трубка чу сихха яхар хьахозаш, селла сатийна ха эттар цIагIа чу. Цхьан минута тIера ваьлар из трубкана:

— Нани! Москвера радиос хоам баьб йоах, МаргхIаволла хьай воI—сона правительствос Ленина орден еннай...

Дукха письмош, моаршалаш, телеграммаш, доттагIий ахар... Цу дог гIоздаьхача гIулакхех дизза долча деноша Николай Алексеевича низ ураоттабейтар. Цу масса моаршалашта жоп дала йиш йоацилгам ховш дар. Бакъда цхьаболча дикагIча доттагIашка цо цу сахьате яздир цу дицлургдоацача денох. Ший везача доттагIага Хрисанф Павлович Чернокозовга яздора цо:

«ДагадоагIий хьона, Островски партен накъаваргва, цу зIамигача сага низ хIанз а дIабаьнна а бац, е дIабаргбац, яхаш Iайха ЦК яздаь? Цхьаккха саг ца тешшача бесса тешар хьо сох. ХIанз хов сона хьо сейх тешар айса бакъдаьлга.

... Ленина орден сайна луча хана аз даь къамаьл Iа дийшадале, халахь из къамаьл хьона а, къаьнарча большевика, со кхеваьчарех цхьаннена, лаьрхIа долга»...

* * *

Хрисанф Павлович Чернокозов Шолжа-ГIали тIа вахаш а болх беш а ва. Къаьнара коммунист, Островский Николая гарггара доттагI,из— нефтяники. юрта боахама къахьегамхой, железнодорожникий, гIишлонхой, студентий, дешархой веза хьаьша ва.

Цкъа Хрисанф Павлович крекинг заводе вар. Къонача болхлоша дийхар цунгара шийна дукха везаш хиннача писателца цхьан хиннача гIулакхий хьакъехьа дувцар. Цо дIадийцар царна ше Островскеца цхьан дарба деш хилар а, цун ца доттагIал лацар а, партен Центральни Комитето кIал висаьча зIамигача сага мел доккха новкъостал дир а. Дукха дийцар новкъ. Чернокозова писательца ший вIаши яздеш хиннача письмоех а. Къамаьл йистедаьначул тIехьагIа кагирхоша аьлар Хрисанф Павловичага:

— Тха безам ба, тха бригада Островске цIи йолаш хилар. Фу де деза цу гIулакхa? ГIо де йиш йий хьа тхона?

Хрисанф Павловича могацир из дош. Дукха ца говш мехкадаьттах тайп-тайпара продукташ йоахача установкан бригадах Островске цIи гиллар. Цунах Чернолозова Н. А. Островске цIерах йолча Московски музейга хоамбир. Кастта цигара жоп дера. Писатела сесаго Раиса Порфирьевнас яздора:

«Дерриганес а гIадъйигай со, дега чура моаршал хилда шоана! Мел гIадвугаргвар-теш Коля шун толамаша! Цо брак йоацаш бора болх. Из хьахьокх цун книжкаша, хIанз а, из нефизически дIаваьнначул тIехьагIа, дIа ца доалаш, вай мехка а, гаьнна цун арахьа а дахаш долча книжкаша. Островски воккхий веш вар ший кулгаша а социализм цIи йола тIехдика цIа хьалдеш дакъа лацарах. Коммунистически моаршалца Р. Островская».

Письмо дийшар писатела цIи лелаеча ерригача бригадо. Амма массехк ди даьлча Москве дахар нефтеперработчики балха толамех дола жоп а сурташ а. Цу хана денз дIадоладелар музейн болхоштеи Шолжа-ГIалан къонача нефтяникаштеи юкъера айхха дола доттагIал. Цу коллективах йола материал вIаши яздар а, сурташ а хIанз Островске цIерах йолча Музей чу латт.

Хрисанф Павлович Чернокозов Нохч-ГIалгIай мехка вейза ца Iеш кхыча республикашка а вовз. Из директор волча салаIара цIагIа шер-шера Дагестанера а, СОАССР-н а дукха нефтяникаш ух. Хрисанф Павлович писатела доттагI хиналга ховш, цар дех цунгара Островске гIулакхаш дувца яхаш. Доаха са соцадаь, дувгI цунга наха ла. Царна хьалхашка отт тамашийна вахара а литературан а турпален гIулакхаш леладаьча писатела — большевика сибат. Царна хов: Островски вайца, сийлахь-доккхача коммунизман гIулакха къовсамхошца волга.

С. ВОРОНИН.

ГІАПУР АХРИЕВ

Ахриев ГІапура вахар а цун деятельность а чІоагІа дувзаденна да цун даьца ваьча даьвешийца Ахриев Темаркъий СаІдалийца. Цудухьа ГІапурах язде волавалалехь, цхьадола мугІараш из кхетаваьча цун даьвешех ца яздича даргдац.

Ахриев Темаркъий СаІадал ваьв 1853 шера. ЗІамга волаш, ший даьна новкъостал даьд цо, воккха хилча Ставропольскерча гимназе казенни, чотагІ дІавенна хиннав из. Ше гимназе даьккхача тІеххьарча шерашка, Темаркъий СаІдала чІоагІа доттагІал тессар цу гимназе деша баьгІача, народновольчески болама юкъе дика дакъа лоацаш хиннача Фроленко Михаилаца, Лопатин Герман Александровичаца. 1870-ча шера «лаьтте и лоІами» яхача парте вахар из. Гимназе йисте яьккхачул тІехьах, Санк-Петрбурге вахав, из. Цига, Санк-Петербургски университете физикан-математически факультета Іалам довзара отделене деша вахав из, Путиловски заводе, низдкъа ваххал хІама доаккхаш, балха ваьллав, революционни болама юкъе дика дакъа лоацаш а хиннав. Азербайджански просветитела Маликов (Зордаби) Гасамбика юхера доттагІа хиннав из, из доттагІал Миликов (Зардаби) валлалца доходанзар цо.

Лакхера дешар чакх а даьккха, эрсий культуран пайда а байза, Темаркъий СаІдала чІоагІо йир ший дуккхача вежарий къонгиш кхетабе: массанега юкъера а лакхера а дешар дешийтар цо.

Ший идеях тешаш волаш, валлалца саг ца йоалаеш чакх ваьлар из, дезал хилча, ше де лаьрхІа из хІама чакх даргдац яьхад цо.

Советски Іаьдал даьнначул тІехьагІа Буро тІарча Архиван заведующи волаш болх баьб цо, тІаккха персональни пенси ийдеш хиннав из. 1932-ча шера, ший 80-гІа шу доалаш, кхелхав из. Цо хьийхадар, цо дешийтадар ГІапурага, из вар цунна революционни идеяш йовзийтар.

Нохч-ГІалгІай АССР-н Пригородни района Фуртог яхача юрта 1890-ча шера ваьв Ахриев ГІапур. Цун даьй хьайбаш леладеш юкъера бахаш нах хиннаб. Школе деша ваха ха тІех яьнначул тІехьагІ, дас дукхача хана духьале яьчул тІехьагІ, ший даьвошас СаІдала Буро тІарча 2-ча Реальни училище деша дІавеннав из. Іалаьмате хала дар ГІапурана деша, эрсий мотт ца харах, шийца цхьан классе багІараш нийса дика дешалацар цунна. ТІаккха даьвощас, цо гІалгІай мотт бувцаргбоацаш, Москве а вига, къаьстача цхьан сага доалахь йолча реальни училище дІавелар из, цига юкъера дешар йисте а даьккха. Москверча коммерчески институте (хІанзарча Плеханова цІерах йолча халкъа боахама институт) дешавахар из, 1916-ча шера из йисте а яьккха, цу шера денз терски союза зІамгича кредита учреждений (Терски областа юртбоахаман кредитни коопераццен центра официальни цІи) инструктор волаш болх баьб цо. Цу хана цо цига лелабора культуран наьха болх, кооперацен а социализман а идеях пропаганда йора юрташкарча а станицашкарча а къахьегамхошта юкъе. Иштта из болх цо лелабеча хана, революци яьлар. Цу хана Буро тІа заьхача, «Тирк» яхача газета редакце болх беш хиннача, Сергей Мироновичаца гІулакх доатІаш вар из. ГІапур большевизманна тІехьа ваьккхар Киров вар. Большевикашта тІехьа а волаш, дика дакъа лаьцар ГІапура февралерча революцена юкъе. Из деятельность хилар: БуротІа паччахьа гІулакхдеш чулаттараш, цхьадолча даькъе жандармаш а полици а лувцарца. Тирка областа граждански исполкома член а (общественни организацеша хержаьвар из) ГІалгІай къама совета член а волаш, аьрдахьарча позицеца а волаш (большевикашца), дика болх бора цо; шоайла вежарий болча Джабагиевар — Висан-Гирси Махьамаден хьалхале а лелаеш йолча, буржуазни — национальни элементашца къийсад, дерригача къамий къахьегамхой цхьан вІашагІкхета тІа а бехаш.

Джабагиев Висан-Гирни Махьмади хиннаб Къилбаседан Кавказерча буржуазни националисти лидераш, Советски Іаьдала боккхий мостагІий. Ахриев ГІапур ГІалгІай къаман совета чура хьаваьлар, дукха ха ялалехь Буро тІарча болхлойи салтий депутатийи совета членал херждар из (цу совета председатель вар цІи хезаь къаьнара большевик, эскара лор новкъ. Мамия Орехелашвили). Из цаІ воацар гІалгІай саг вацар цу совете. Октябрьски революцес буржуазни-капиталистически порядкаш дІаяхар а къахьегама наьха бизза болча викалашка Іаьдал бе кхачар а чІоагІа гІадвахарца тІанийцар Ахриев ГІапура. ГІалгІай а нохчий а наха юкъе революцен болх дІа а кхухьаш, царна юкъе дувла халахетараш дІа а доахаш, контрреволюционни элементаша лелаю провокацеш йоха а еш, Ахриев ГІапура къиза къовсам дІаболабир Тирка-ДаьгІастен правительствона духьал.

1918-ча феврале Пятигорск яхача городе хиннача, С. М. Киров керте а летташ коммунисташа вІашагІтехача, социалистически блоко яьча шоллагІча съезде Ахриев ГІапур гІалгІай делегацен кулгалхо вар. Цу съезде, хІама ца эшшаш, берригаш а раьза болаш, Тирка-ДаьгІастен правительство дІа а йоккхийла, Тирка тІа Советий Іаьдал а оттадолда, аьнна соцам бир.

ГІалгІай, дІаяха, паччахьа Іазап тІалатташ хинна хала ха а хьоаяь, гоамала дешашца бурзуазни националисташта а цар пролетарски революцен хьак.ехь леладеча бІехача гІулакха а вий а кхайкаяь, дика къамаьл дир ГІапура. Цу къамаьлаца цо аьлар ГІалгІай къахьегамхой тирка тІа советий Іаьдал оттаде Іалаьмате чІоагІа раьза хилар. Иштта къамаьл дир цу съезде, ГІапура дикагІ волча доттагІчо, ала санна революцен гІулакха воагаш хиннача нохчий къеча наьха баьччас Шарипов Асланбика. Пятигорскех граждански тІемо дІакъоастабаь хиларах, нохчий къеча наьха кхыбола викалаш бахка тардаланзар цу съезде. Цу съезде хьакхайкадир Терски Советски Республика вІашагІйоллар, 1917-ча шера апрель бетта В. И. Ленинца цхьан эмиграцера цІавена, къаьнара большевик Ной Буачидзе керте а латташ, Терски областной Совет а Терски Советски Республикан халкъа комиссарий совета. Цу Совете ГІапурага елар къамий гІулакхий халкъа комиссара пост.

1918-ча шера, Буро тІара ГІаьбарти мехка яхача, Тирка халкъий съезда делегацеца а волаш, помещик волча Чижоковс хьалхале а лелаеш, шоай тийшаболх лелабеча гІаьбартой контрреволюционни элементашкара герз хьадоккхаш хиннав.

Ше большевик хилалехь а революцен гІулакха дика балхаш дир ГІапура. Коммунисташа кулгал а деш, советий Іаьдал вайцига вІашагІдоллаш, къамий барт — цхьоагІо чІоагІъеш дукха балхаш дир цо.

Цу хана кийчлуш яр Германен — Туркий интервенци. Вайцигарча контрреволюцена а, иштта Германен — туркий интервенцена а духьал а латташ, ГІапура новкъостал дир ЦІе эскар вІашагІдоллаш. 1918-ча шера меньшевико Бичерахов Георгес (цІи хезаьча, англичанаша оттаваьча Бичерахов Лазарь яхачун воша) Моздакен а Пятигорскен а казакаш революцена духьал гІовттабир, контрреволюционни уйлаш йола хІирий а эсераш, меньшевикаш а Бичераховгахь баьлар. Понохов, Семенов, Орлов, кхыбола меньшевикаш а керте латта, казакий-ахархой паччахьалкхе, аьнна йоаккхар вІашагІа еллар. Цу хана вайцига кхоач контрреволюценцен Германен-Туркий интервенташтен духьалара къовсам вІашагІйолла воагІа В. И. Ленина гарггара доттагІа, къаьнара большевик, Къулбехьен Россен Чрезвычайни комиссар Григорий Константинович Орджоникидзе. Орджоникидзес Іалаьмате боккхача лоархІаме кхетам белар гІалгІай къоначa революционера ГІапура.

Визза вола большевик ГІапур воацача хана, Серго Орджоникидзес чІоагІа дика уйла тІаяхийтар цун. Серго цун теркам баь ца Іаш из чІоагІа дукха везаш а вар. ГІапура чІоагІа лоархІар Серго, юхе хІама ца дуташ цунах тешаш а вар из.

Терски Республика йолча хана ГІапура мел лелабаь революцен болх бохалургбоацаш Сергойца бувзабеннабар.

1918-ча шера август бетта полковник Беликов, Иванов, Кабиров, Соколов кхыбараш а керте а латташ Къилбаседан ХІирий контрреволюционни элементаш Терски Советски Республикан центр — Буру шоай бе йолла дагахь, цу хана кадетски корпусе заседани еш хиннача Тиркацарча къамий чрезвычайни съезда болх бохабе дагахь, городе чулилхар. Орджоникидзен ГІапури улицашкара тІом вІаштІехьа а баьккха, советски Іаьдал лораде гІалгІашка кхайкар. Цу кхайкама чІоагІа раьза хилар дерригa гІалгІай къам, город лорае дІа а эйттар. Царца яр хІирий керминистий цхьа отряд а.

Буро тІа августа бетта шоай са кхо ца деш гІалгІаша, дукха боацача цІеэскархоша, болхлой отрядаша, керминистий отрядо даьча тІемаша город а Терка тІара советски Іаьдал а лорадир хІирий контрреволюционерах. Съезда делегаташа, гІалгІай лоамашка гІолла гІашша Наьсаре а баха, цига шоай болх дІахобихьар. Буро тІа юха а баьхка, шоай болх толамца дІачакхбаьккхар цар.

КІайча казакий — хІирий контрреволюционни бандаш йохаяьчул тІехьах, Тиркаца советски Іаьдал чІоагІделар, хІаьта соглашательски элементаш хаьдда контрреволюцен оагІонгахьа яьлар. Терски областной Совет хьалйизар кердача къахьегамхой бизза болча викалех. Юхаоттаьча халкъий коммиссарий совете Ахриев ГІапур паччахьалкхен контрола халкъа комиссарал хьожавир. ХІаьта Асланбик Шарипов къамий дешай наркомал хьожавир.

Туркаша Баку яьккхачул тІехьах (1918-ча шера 15 сентябре), туркий-ДаьгІастне чу баьнначул тІехьах, Германех — туркех бола кхерам лакхбелар, — хІаьта буржуазни-националистически элементаш а тохаелар. Цу хана Тирка тІарча халкъий, Сергос кулгал а деш, Шолжа-ГІали тІа керда съезд хилар. Цу съезде, Кавказа берригача къахьегамхой лоаморошка, болхлошка, ахархошка Октябрьски революцес даьккхар лораде овтта аьнна къамаьл дир Сергос. Терски Советски республика контрреволюционни элементех ІоцІенъелга дІахадихьар Англен, Американ, Францен капиталисташа цергашка кхаччалца тІема герзах кийчъяь инарала Деникина отрядаш цун териртoрен тІа ялалца.

Ше вола гІалгІа советски Іаьдал лораде эттар. Эккажа-къонгий юрт, СурхотІе, ТІой-юрт, Долакха-юрт цІе бортІалаш я аьнна дІаязъяь яр, уж ерриrаш йоага а яь, хІалак йир, Мочкъи-юрт хІираша йоахайир, са кхо ца деш, гІалгІай духьал оттар къиза дохадир деникинцаша а моттигерча контрреволюционераша а.

Серго Орджоникидзе, Махарадзе Филипп, С. И. Кавтарадзе, Бутырин Яков, Ахриев ГІапур, Зязиков Идрис, Албогачиев Ювсап, Элмурзиев Хьусен, Костоев Бексолта, кхыбараш а гІалгІай лоамашка лежкъар.

КІоарга лежкъа лийннача халача деношка, 1919-ча шера бІаьсти Ахриев ГІапур большевикий Коммунистически парте вода. Орджоникидзе кулгалца болх беш, деникинцашта даккха кийчдеш хинна гІалгІай Добровольчески эскар вІашагІа ца кхетийта ший хур деш духьале ярна партизаний отрядаш вІашагІа йоххаш, даиман Серго Орджоникидзеца бувзам лоаттабеш, Орджоникидзе шийна тІадехка цхьацца декхараш кхоачаш дора цо.

Ерригича Россе Советий Іаьдал эттачул дуккха тІехьах, ГІапура письмошта юкъе корадир, Серго Орджоникидзес ГІапурага яздаь хинна записка. 1956-ча шера арадаьннача Орджоникидзе Зинаида Гавриловнас яздаьча «Большевика никъ» яхача книжкан 245-ча оагІон тІа я цун ерригa текст. Из записка хиннад Ахриев Османага, Зинаида Гавриловна ший книжка язде Орджоникидзе йола материалаш лехаш йолча хана, Османа цунга деннад из (из долалора: Дукха веза ГІапур! аьнна, «Хьа Серго» аьле йисте а доалар). Серго Орджоникидзес хьехарах ГІапур адресаш а задани а ийца, хьалхах ГуржегІа, тІаккха Баку эмиграце вахар, цига подпольни организацеца бувзам а тесса Азербайджанерча муссавитистий правительствона духьалара болх дІаболабир цо.

Хала ханаш, эшамаш, хьулалуш лелар шоай Іодкъам ца беш дасанзар. ГІапур дІайхача лазарах хала цамогаш хилар. Орджоникидзен Кирови хьалха а волаш цІеэскар Баку чу кхаьчача, ГІапур сакхетам байна, харц лувш, воча хьала тІа вар, кхы сакхетама чу ца воагІаш, 1920-ча шера 3-ча мае велар из.

Детталургдоацаш сецар цІера ала санна лаьттача революцен трибуна, организатора, нохч-гІалгІай къеча наьха баьччан ГІапура дог.

Ахриев СаІади Экажев Іаддали ше волча а баьхка, ГІапур валар шийга дІахайтача, Сергос ше вагІачара ура а иккха, бос дІа а баха, аьлар: «Миска яІ ГІапур, вай котало бІаргайовлца ваха кхензар хьа!

Серго Орджоникидзес вагон а оттаяь, ше ваьча ший даьй мехка цІадахьийтар ГІапура дакъа.

Ше ваьча ший юрта Фуртоге ший даьй боахкача кашамашка 1920-ча шера 5 мае дІавеллар ГІапур. Цхьаккха а вицлургвац ГІапур нохчий а гІалгІай а къахьегамхой дегашка, революцена ший са кхо ца деш, ший вахар дІаденнача воккхача революционера цІи — ГІапур доакхал а деш, еза йоахаргъя вай тІехьа тІайоагІача тІехьенаша а.

Ислам АХРИЕВ.

Культуран организацей болхлой республикански совещане тІара

1957 шера 21 сентябре Шолжа-гІалий тІа С. М. Кирова цІерагІча культурани салаІареи парке республикан культуран организацей болхлой совешани хилар. Нохч-ГІалгІай АССР-а культуран организацей болхлошта хьалхашка лоттача декхарех доклад йир культуран управленен начальника нов. Татаевс.

Доклада яьлча пренеех эггара хьалхагІ къамаьл дир Наурски районни культурана отдела завед. волча нов. Рожковс. Цо аьлар шоай районо жа леладара эггара хьалхара моттиг лаьцай. Цига новкъостал дира дакъа лоацаш хилар культурана учреждени болхлой. Библиотекера, клубера балхаш дика латт. Нохчий художественни самодеятельность вІашагІтехай. Сийлахь-боккхача Октябра сийна йоккха программа кечъеш боахк уж. Культурана ялх учреждений тоаяьй, хІаьта юхе йиса ворхІ, октябрь бетта ремонт яь йисте яргйолаш я. Къамаьл даь йисте воалача хана районашка управленен болхлошта критика йир цо, цар новкъостал ца дагарІ.

Саясановски района культуран отдела заведуюши волча нов. Тасултановс дувц укх тІехьарча цхьан бетта ах беттеи шоаш даь балхаш. Нохчашта юкъера культуран балха кадраш хьаиъцай клубашка художественни сейренаш хул, лекцеш еш.

Сийлахь-боккхача Октябра сийна шоаш еш йола кечо ювц Ленина цІерах йолча культуран Дворeца директора нов. Саловс Лекционни пропаганди гІулакх лакхданнад цига. ЧІоагІа сакъердам болаш да культуран Двореце чу ветерани балхан совет йиллар.

Первомайски культуран ЦІен библиотекара нов. Шадиевс къамаьл дир Сийлахь — боккхача Октябра сийна шоаш деш дола балхаш дувцаш. Цига дешархой конференци хургйолаш я «цу деной силе йовргъяц» яхаш тема а йолаш. Шоай маьхка баха цІабаьхка нохчий библиотеке дакъа лоацаш ба.

ТІехьа Мартан районера юртарча библистекан заведующи йолча нов. Исламовас ше къамаьл деш аьлар геттара кІезига да нохчий меттал книжкаш библиотеке. Цхьабакъда, деша безам болаш библиотеке ухаш дуккха нах ба. Цудухьа аз дехар ду, аьлар цо, нохчий меттал книжкаш ара даьлча шоай библиотеке дахкийтара.

Нов. Муталиевс книжни издательство чІоагІа критиковать дир, хІана аьлча хІанза а кепа теха ара далийтадац цхьаккха книжка нохчий, гІалгІай меттал.

Дунен мехкий конкурса лауреат волча нов. Эсамбаевс дийцар художественни самодеятельности хьалхашка латташ дола декхарш.

ССКП Обкома агитацени, пропагандани отдела заведующи волча нов. Хашагульговс республика культуран болхлошта хьалхишка оттадир Сийлахь-боккхача Октябра сийна кхоачашде деза декхараш.

Цу совешане баьхка хиннача Кабардино - Балкарски АССР-а культуран министра нов. Карданов а, Къулбаседа ХІирий АССР-а культуран министра нов. Талпаровас а Нохч - ГІалгІай республика культуран болхбошта дІайха моаршал делар, хІаьта культурни бувзам чІоагІагІа вІашагІбувзарна тІа а хьийхар.

Совешане йисте янначул тІехьагІа парке къамашта юкъера доттагІал хьахьокхаш боккха сакъердам хилар.

Р. МАРХИЕВА.

Юрта Советий исполкомий председателий семинар

Нохч-ГІалгІай АССР-а Оргкомитета Орготдело 16-ча сентябре йолаенна 18-ча сентябре кхаччалца юрта советий исполкомий председателий нохчий, гІалгІай семинар йир.

Цу семинаре хинначарна лекцеш йийшар: «Къамашта юкъера доттагІал — Советски паччахьалкхен низа лард я» «ЦІадаьхка нохчий, гІалгІай адамаш тІаэца, баха моттиг Іалашъе, балха оттабе декхар да юрта Советий», «ССКП XX-ча съездо оттадаьча декхарашта юкъе вай республикан юрта боахам», «Совхозаштеи, колхозаштеи кулгалде паччахьалкхен управленеш вІашагІйохкари», иштта кхыяраши.

Цу семинаре лекцеши, беседаши йир деш дола Советий балхаш дувцаш юрта советий бюджети, из кхоачашъяри, избирателаша тийнна заказаш вІашагІкхийтта кхоачашдари, Советаш вІашагІ-кхийтта наха юкъера болх лелабари, собранеш еча нах хьа мишта гулбебезеи, кхыяраши.

Цу семинаре лекцеши, докладаши еш хилар ССКП обкома секретарь нов. Сапаев а, Нохч-ГІалгІай Оргкомитета председатела заместитель нов. Тонгиев а, ССКП Обкома лектораш нн. Лин а Губин а, хІаьта НГІАССР-а Оргкомитета отделий болхлой а.

Семинаре дакъа лоацаш хилар НГІАССР-а Оргкомитета председатель н. Гайрбеков а, НГІАССР-а Оргкомитета секретарь нов. Комаров а.

Юрта Советий председателей семинар йисте йоалача хана нов. Мальсагов Д. лекци йийшар: «Нохч-ГІалгІай адамий дІаяхача ханара хоамаш дувцаш. «ХІаьта, нохчий, гІалгІай артисташа концерт оттадир.

Н. ИВАНОВ.

Мах беча болхлой актив хилар

Укх деношка Шолжа-гІалий Орджоникидзевски районерча махбеча болхлой актив хилар. ССКП районни комитета инициативах йир актив. Махбеча предприятей коллективаша сийлахь йоаккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дизара сийна баь лакха тІалоацамаш кхоачаш бар хьакъехь дар цу ден керттера оттадаь хаттар. Доакъошхой дика активность йолаш хилар актив бахача наха, мах бара гІулакх тоадар, долаш дола кхоачамбоацараш дІадахари, бокъонца дола хаттараш оттадир цар цу активе. Даьча къамаьлаша белгал даькхар: хадданза полит-кхетаме мероприятеш лелае а, художественни-самодеятельносташта а, Шолжа-гІали «Гостроном» контора системанна мах беча болхлошта шоай къаьстта клубаш езаш хилар, махбеча болхлой берашта берий яслеш е езаш хилар, нохчий-гІалгІай къаман шу кийчдеш е кафе, е столови езаш хилар, уж шунаш (дараш) хІара кийча даа хІама мел дохкача районашкарча а городерча а столовей менюш тІа хила дезаш хилар.

Ноаноштеи бераштеи сийлахь йоаккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дизара дика совгІат хургдолаш, Шолжа-гІали тІа дІайхачеи шийлачеи даарий ши зал а йолаш — «Наьнеи береи» кафе хьаеллалга а дийцар активе. Масса а системай чуйоагІача тикашка ийдархой конференцеш елга а ийдархошта дукхагІ эшаш дараш дикагІ довза, махбара культура лакхайоакхилга а могодир активо. Махбеча организацеша шоай кхоачамбоацараш дІадаха дезаш хилар а чулоацаш,

ХІаьта, мах беш бола болхлой сийлахь боаккхача Октябра 40 шу дизара дерригача а халкъий дезача ден накъа дикача гІулакхашца гІолла дехаш тІехьара къамаьл дир ССКП Орджоникидзевски райкома секретарь волча новкъ. Зинурьевс.

Красно-знаменити улица тІар словянски улица тІа кхаччалца автобусаш лелар гІулакх горисполкомага гІолла тоадар дийхар делегаташа (№ 7 йолча автобусо дика болх беш ца хилар а белгалдаьккхар). Уж тайпа активаш каст-каста шоай хан-ханахь е еза:

КОСТОЕВ С. А.,
Шолжа - гІалий «Гостроном» контора управляющи.

Болхлой ца хиларо завода болх лерттІа дІабахийтац

Етта кирпишк вай республикана нонагІа елар лоархІаме гІулакх долга хов массанена а. Цхьабакъда. етта кирпишк дукхагІа арахецарна шоашкара доагІа новкъостал ца деш цхьабола кулгалхой ба.

Шолжа-гІали тІарча № 1 йолча кирпишки завода дуккха а кирпишк арахецарна эшараш болхлой ба.

Горисполкомо декхарийла яь-яр Молотовски район — 40 болхло, Сталински район — 30 болхло Орджоникидзевски район — 30 болхло завода новкъостал де вахийта, 13-ча сентябра кхаь районо вахитараш 41 саг мара вац, царех Молотовски районо—3 саг, Сталински районо — 24 саг, Орджоникидзевски районо — 14 саг вахийтав. Уж болхлой кІезига ба, завода магац денна лакхлуш латта заказаш кхоачашде.

ЦутІа, шин сменах мара болх бац заводо. Болхлой хилча кхаь сменах бе йиш яр болх. Заводо кхаь сменах болх беш хилча етта кирпишк цаІ-ах дукхах совьярг хилар кхета а даь цу гІулакха орцагІа яла еза райкомаши, райисполкомаши. Еррига организацеши, предприятеши декхарийла я завода шоай тарлуча бесса новкъостал де, болхлой бахийта.

О. БУЗУРТАНОВ.

Автостанцен во болх

Вай партеси паччахьалкхени даьча лоархІамех, адамий вахар тоаде а мохк чІоагІбе а доаккхий балхаш да вай мехка деш латташ. Царна юкъе дикка дакъа лоацаш ба автотранспорта болх. Дукхача маьха къаьхьегам а материалаш а дІаухийт, автомашинаш хьаеш а наькъашта эша кхоачам кийчбеш а, — заводаши кхыйола предприятеши йоахкаш вай паччахьалкхено. Уж дерригаш а къахьегамхой вахар тоаде оттадаь гІулакхаш да.

Массанахьа цхьатарра дика лелац автотранспорта балхаш.

Шолжа-гІалийтІарча автобазе наьха йоакхо ца еш оттадаь гІулакхаш дукха да. Гобаькха, Іокхийса ядаш харбазии генарии чІоргаш я, зала чу чІоагІа йІовхали гІараш я, Дуккха моттигаш нах вІашка лувш а нийслу.

Билетий кассашта хьалхашка цхьаккха порядок йоацаш ше-ше билет эца гІерташ масса а саг, вІаший кхоата а лийя, воаллаш хул. Низ чІоагІа боацчоа билет эца хала да.

Автобусаш графиках тІехьа ювл. Укх шера 8 августа Шолжа - гІалийтІара МогІалбике йода автобус 8 минута тІехьаяьлар, автобазан наІарга 42 минота сеца а лаьттар. 23 августа Шолжа - гІалийтІара Галашка (Первомайски районе) йода автобус цхьа сахьат гаргга тІехьаяьлар йолаяла.

— Галашкара дІавахача дийнахь цІаверза вІаштІехьа дац автобусаш кІезига лелаpах. ШоллагІча дийнахь автобуса тІахоалац низаца ца хайча. Кассе ца а дохкаш цкъаза шофераш шоаш, новкъа дохк билеташ а. Гаьнна районашка дІауха автобусаш ехачунна метта хийца оттае боллонаш а йоацаш хул. 2-ча сентябра Галашкара Шолжа - гІалийтІа йоагІа автобус хьалхашкара цхьа боллон хувца вІаштІехьа а доацаш сеца лаьттар.

Саясановски Ножай-юртовскии районашка вІалла ухан а яц автобусаш. Цу тайпарча гІулакхаша хьахьокх, Шолжа-гІалийтІарча автобусан култалдераша, нах дІа-юха кхувлача транспорта боаггІача бесса теркам ца бар.

Маца тоабергба Шолжа-гІали автобусан районашка дІаюха ухача автобуси болх.

НАУРБИЕВ З. А., Нох-ГІалгІай Оргкомитета ОНО инспектор.

СПОРТАХ КЕРДАДАРАШ

БАСКЕТБОЛ

Шоай лоІамах вІашахкхийттача «Нефтяник» цІи йолча спортивни обществан Центральни Совета къовсам дІахьош, боскетболах хьалхара моттиг яккхарна Шолжа-гІали тІарча «Орджоникидзе» цІерах йолча стадионе къовсаелар, Москва, Уфа, Баку, Башкирия Шолжа-гІала, иштта кхы а командаш.

МаІача наха юкъе:

1—мотиг яьккхар (Баку)

2—моттиг яьккхар (Башкирия).

3—Моттиг яьккхар (Шолжа-гІала).

Кхалнаха юкъе:

1—моттиг яьккхар (Шолжа-гІала).

2—моттиг яьккхар (Баку).

3—моттиг яьккхар (Башкирия).

ФУТБОЛ

22-ча сентябре делкъел тІехьа 4 сахьат даьлча, ерригa союзе хьалхара меттиг яккхарна къосам дІахьош. моттигера «Нефтяник» футболах лейзар, Ворошиловградера е н а ч а «Къахьегамхой резерваш» цІи йолча командаца.

Дикка ха яр футболах сакъердалуш бола нах укх ловзарга хьежа.

Хьажа баьхкараш стадион хьалхийзар. Йиззача спортивни формаца, судьяс шок тохарца шаккъе команда стадиона сийнача бейтІа яьлар. Ловзар дІадоладелар.

«Нефтяник» ловзар долалушшехь, хьаьши вороташта тІа теІа йолаелар. Дукха ха ялалех цхьа бургац чутехар. ТІаккха ловзар чакхдалалехь кхоа кхы а теха счет 4 : 0, кот «Нефтяник» а йолаш, хьажа баьхкараш деттача тІоаращца стадиона бей битар футболисташа.

РЕДКОЛЛЕГИ.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: Шолжа-гІала. Красни фронтовикий улица, № 23. Телефон 2-25-72, корректорске 2-30-91.
СФ01995. АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 23. редактора 2-41-23, редакции—2-25-72, корректорской—2-30-91.
11-ча августа 1918-ча шера цІера гІ йола типографи.
Заказ № 6790.